

**SOSYAL YARDIM VE
HİZMET KURULUŞLARININ
SOSYAL POLİTİKASI VE
TÜRKİYE YARDIM SEVENLER DERNEĞİ
UYGULAMASI**

Doç.Dr. Nüket SARACEL

AFYON - 1997

V
16.7
327
97

Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları : 9
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları : 6

**SOSYAL YARDIM VE HİZMET KURULUŞLARININ SOSYAL
POLİTİKASI VE TÜRKİYE YARDIM SEVENLER DERNEĞİ
UYGULAMASI**

Doç.Dr. Nüket SARACEL

Aykut

1-16

3.30

AFYON 1997

Afyon Kocatepe Üniversitesi
Rektörlüğü
Bazı fonksiyonları göstermektedir

**SOSYAL YARDIM VE HİZMET KURULUŞLARININ SOSYAL
POLİTİKASI VE TÜRKİYE YARDIM SEVENLER DERNEĞİ UYGULAMASI**

Ekim 1997, Afyon 1. Baskı

Yayın Hakkı AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ'ne aittir.

Tüm hakları mahfuzdur. Bu kitabın tamamı yada bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayınlayan Kurumun önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi yada herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

GENEL DAĞITIM
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı
AFYON

Tel: 214 19 02 - 03

HV

376.7

.527

1997

İsmail Şahinli
039343

PINAR OFSET MATBAACILIK LTD.ŞTİ.

(0.272) 246 25 66 AFYON

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	IV
GİRİŞ.....	I

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM VE HİZMETLER

1. GENEL OLARAK.....	4
2. SOSYAL YARDIM VE HİZMET ÇEŞİTLERİ.....	5
2.1. Kamu Sosyal Yardım ve Hizmetleri	5
2.2. Gönüllü Sosyal Yardım ve Hizmetler	10
3. SOSYAL YARDIM VE HİZMETLERİN YARARLARI VE SAKINICALARI.....	13
3.1. Yararları.....	13
3.2. Sakıncaları.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE YARDIM SEVENLER DERNEĞİ'NİN TARİHÇESİ HUKUKİ, ÖRGÜTSEL VE MALİ YAPISI

1. DERNEĞİN TARİHÇESİ.....	17
2. DERNEĞİN HUKUKİ YAPISI.....	20
3. DERNEĞİN ÖRGÜTSEL YAPISI.....	24
3.1. Genel Merkez Örgütü.....	24
3.1.1. Genel Merkez Genel Kurulu	24
3.1.2. Genel Merkez Yönetim Kurulu.....	25
3.1.3. Genel Merkez Yürütme Kurulu.....	27
3.1.4. Genel Merkez Denetleme Kurulu.....	28
3.2. Taşra Örgütü	28
3.2.1. Merkezler.....	28
a- Merkezlerin Kuruluşu	28
b- Merkez Organları.....	29
aa- Merkez Genel Kurulu	29
bb- Merkez Yönetim Kurulu.....	29
cc- Merkez Denetleme Kurulu.....	30
3.2.2. Şubeler	30

a- Şubelerin Kuruluşu	30
b- Şube Organları	30
aa- Şube Genel Kurulu	30
bb- Şube Yönetim Kurulu	31
cc- Şube Denetleme Kurulu	31
4- DERNEĞİN MALİ YAPISI.....	31
4.1. Derneğin Gelirleri.....	31
4.1.1. Üyelik Aidatları	31
4.1.2. Bağış ve Yardımlar	32
4.1.3. Sosyal Faaliyet Gelirleri	38
4.1.4. Tesis Gelirleri	40
4.1.5. Diğer Gelirler	48
4.2. Derneğin Giderleri.....	52
4.2.1. Sosyal Yardımlar	52
4.2.2. Sosyal Faaliyet Giderleri	56
4.2.3. Tesis Giderleri	58
4.2.4. Büro Giderleri	60
SONUÇ	61
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	i-v

KISALTMALAR

A.Ü.S.B.F.	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
B.	: Baskı.
bkz.	: Bakınız.
DER.	: Dergisi.
D.P.T.	: Devlet Planlama Teşkilatı.
E.	: Esas.
E.İ.T.İ.A.	: Eskişehir İktisadi ve İdari İlimler Akademisi.
Ikt. Fak.	: İktisat Fakültesi.
İ. Üni.	: İstanbul Üniversitesi.
K.	: Karar.
m.	: Madde.
Ö.İ.K.	: Özel İhtisas Komisyonu.
R.G.	: Resmi Gazete.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
TYSD.	: Türkiye Yardım Sevenler Derneği.
Y.	: Yıl.
Ya.	: Yayın, Yayını.

GİRİŞ

İnsanlar yaşamları boyunca kazanç ve gelirlerinde azalmaya ya da giderlerinde artışa neden olan bazı risklerle karşılaşır. Bunlar, bütün insanlara özgü hastalık, yaşlılık, ölüm gibi fizyolojik riskler olabileceği gibi, belirli bir mesleğin yürütülmesine ilişkin iş kazası ve meslek hastalığı gibi mesleki riskler ya da işsizlik gibi sosyo ekonomik riskler olabilir. Ayrıca insanların sahip oldukları mallarına gelebilecek hırsızlık, yangın gibi diğer bazı tehlikelerden etkilenmeleri de mümkündür.

Sosyal güvenlik doğrudan insanın kendisini ve dolayısıyla ailesini etkileyebilecek risklerin sonuçlarına karşı güvence sağlayan bir sistemdir. Değişik bir anlatımla sosyal güvenliği; toplumda yaşayan her kesimi çeşitli sosyal risklere karşı ekonomik güvence altına almayı, toplumda yoksul ve muhtaç insanlara yardım ederek onlara insan onuruna yaraşır en az yaşam düzeyi sağlamayı hedefleyen, böylelikle ülkede sosyal adalet ve sosyal devlet ilkesinin gerçekleşmesine hizmet eden sistem şeklinde ifade etmek de mümkündür (1).

Bir gereksinim olarak sosyal güvenlik, tarih boyunca farklı yöntemlerle giderilmeye çalışılmıştır. Nitekim, bireysel tasarrufu ön planda tutan yöntemler geçmişte kalırken, çağımızda yükün dağıtılmasını esas alan kolektif yöntemler daha fazla kabul görür hale gelmiştir. Özellikle jandarma devlet anlayışından sosyal devlet anlayışına geçilmesi ve sosyal güvenliğin sosyal devletin temel ödevlerinden biri olarak benimsenmesi (2) ile sosyal sigortalar ile sosyal yardım ve hizmetler belli başlı kolektif yöntemler olarak karşımıza çıkmıştır.

Bunlardan sigorta ya da prim esasına göre çalıştığı için sosyal sigorta adını alan yöntem çoğu devletin sosyal güvenlik sistemi içinde

(1) A. Can TUNCAY, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 6. B., İstanbul, 1994, s.6.

(2) 1982 Anayasamızın 60. maddesinde de aynı ilke benimsenerek herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilerek, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alma ve teşkilatı kurma görevinin devlete ait olduğu ifade edilmiştir.

temel role sahipken ⁽³⁾, sosyal yardım ve hizmetler onu tamamlayıcı niteliktedir. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi de iki ana rejimden oluşmakta olup, bunlardan primli sosyal güvenlik rejimi denilen ve sigorta tekniğine göre çalışan rejim sistemin esasını oluştururken, sosyal yardım ve hizmetler devlet bütçesinden ya da gönüllü özel kuruluşlarca sağlanan ⁽⁴⁾ ve sistem içinde küçük yer tutan bir rejim olmaktadır ⁽⁵⁾.

Gerçekten de; ülkemizde Sosyal Sigortalar Kurumu, T.C. Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve Sosyal Sigorta Sandıkları olmak üzere primli sosyal güvenlik kurumlarından yararlanan kişi sayısının toplam nüfusa oranı %70,3 'dür ⁽⁶⁾. Buna karşın kamu hizmet ve yardım programlarından yararlananların sosyal güvenlik sistemi içindeki payı %2'yi geçmez ⁽⁷⁾ iken, gönüllü özel kuruluşlarca yapılan yardımların sistem içerisindeki payının ne olduğu ise kesin olarak bilinmemektedir. Oysa gönüllü yardım kuruluşları, sosyal sigortalar ve kamu sosyal yardımları ve hizmetleri kanalıyla devletin sosyal güvenlik kapsamına alamadığı ve alsa dahi insan onuruna yaraşır en az geçim geçim düzeyine ulaştıramadığı bireyleri çeşitli riskler açısından güvence sağlamaktadırlar.

İki bölümden oluşan bu çalışmada birinci bölümde kamu sosyal yardım ve hizmetleri ile gönüllü sosyal yardım ve hizmetler ayrımına yer verilerek, sosyal yardım ve hizmetlerin yarar ve sakıncaları üzerinde durulacak, ikinci bölümde ise bir gönüllü sosyal yardım ve hizmet kuruluşu olan Türkiye Yardım Sevenler Derneği tarihçesi, hukuki, örgütsel ve mali yapısı bakımından incelenmeye çalışılacaktır.

⁽³⁾ Bununla birlikte Yeni Zelanda ve diğer bazı ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin esas itibarıyla sosyal yardımlara dayandığı görülmektedir. TUNCAY, s.16, 31.

⁽⁴⁾ TUNCAY, s.17, 42; Ercan GÜVEN, *Sosyal Politika (Ders Notları)*, E.İ.T.İ.A., 1976, s.94.

⁽⁵⁾ TUNCAY, s.42, 51.

⁽⁶⁾ *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ÖİK. Raporu, Sosyal Güvenlik*, T.C.
Başbakanlık DPT Müsteşarlığı Ya. No. DPT:2420, ÖİK:479, Ekim 1995, s.15.

⁽⁷⁾ *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma ...*, s.15; TUNCAY, s.55.

Primsiz sosyal güvenlik rejimi içerisinde sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler ilke olarak farklı araçlar şeklinde yer almasına karşın, bunlar arasında kesin bir çizgi çizme olanağının güçlüğü⁽⁸⁾ karşısında çalışmamızda birlikte ele alınacaktır.

(8) Gerçekten Sosyal yardımlar daha çok parasal edim, sosyal hizmetler ise hizmet sunma biçiminde ortaya çıkmakla birlikte ikisi arasında kesin bir çizgi çizmek zordur. TUNCAY, s.17,66,68; Üstelik literatürde sosyal hizmet kavramının sosyal yardımları ve sosyal sigortaları içine alan bir genişliğe sahip olduğu dahi ileri sürülmektedir. TUNCAY, s.67; Sait DİLİK, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", *A.Ü.S.B.F. Der.*, C.XXXV, S.1-4 (Ocak-Aralık 1980), s.76.82.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM VE HİZMETLER

1. GENEL OLARAK

İlgilinin parasal katkısı bulunmaksızın (non-contributory) yardım ve hizmet sağlayan sosyal güvenlik rejimi sosyal yardım ve hizmetlerden oluşmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetler toplumun kendi elinde olmayan nedenlerle muhtaç duruma düşen bireylerine ve kesimlerine insan onuruna yaraşır en az yaşam düzeyi ile çevreye uyumlarını sağlamak için devlet ve gönüllü özel kuruluşlarca sosyal ve ekonomik yardım ve hizmetler sunulmasını amaçlarlar. Bunlar ya doğrudan devlet bütçesinden veya kamu kaynaklarından ayrılacak bir fondan ya da özel kuruluşların gönüllü katkılarından oluşturdukları fonlardan finanse edilmektedir (1). Sosyal yardım ve hizmetlerin muhtaç olanlara yönelik olması, bu kavramın açıklığa kavuşturulmasını gerekli kılmaktadır. Bu konuda bir tanım Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği'nde yer almaktadır. Söz konusu Yönetmeliğe göre, "kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasını bulunduğu mahallin hayat şartlarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama" durumuna muhtaçlık denilmektedir (2).

(1) TUNCAY, s.66.

(2) Benzer bir tanım da 1924 tarihli Alman Sosyal Yardım Tüzüğü'nde yer almaktadır; Bkz.: Sait DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, Ankara, 1991, s.53, dipnot 9.

2. SOSYAL YARDIM VE HİZMET ÇEŞİTLERİ

2.1. Kamu Sosyal Yardım ve Hizmetleri

Kamu kaynaklarından finanse edilen ve devlet bütçesinden kamu organlarınca yapılan yardım ve hizmetlerdir.

Eski dönemlerin "fakirin fakirliği kendi kafasızlığından ve tembelligindendir" düşüncesinin günümüz toplumlarında geçerliliğini yitirerek, kamunun genel refahını sağlama sorumluluğunun devlet görevi olarak benimsenmesinden sonra bu tür yardım ve hizmetler ortaya çıkmıştır (3). Bunun yanısıra tarımsal toplumdaki endüstriyel ve hatta hizmet sektörünün ağırlıklı olduğu bir toplumsal yaşama geçiş süreciyle birlikte ortaya çıkan toplumsal değişim sosyal yardım ve hizmetlerde kamunun payının artırılmasını zorunlu kılmıştır. Nitekim, tarımsal topluma özgü çiftlik ve köy yaşantısından kentsel yaşama; yüzyüze iletişimden telefon, t.v., bilgisayar ve faksın kullanıldığı iletişim sistemlerine geçiş, geçmişin aile içi, komşulararası geleneksel yardımlaşma sistemini bozunca muhtaç halkı enaz yaşam düzeyine ulaştırmak için devlet yardımı gerekmiştir (4).

Devletin muhtaç bireylere katkısı parasal yardım şeklinde olabileceği gibi, mal veya hizmet sunma biçiminde de görülebilir. Bunlardan daha çok parasal edim şeklinde yapılanlarına sosyal yardım, hizmet sunmaya yönelik ve daha geniş kapsamlı olanlarına da sosyal hizmet denilmektedir (5).

(3) İhsan ERKUL, *Sosyal Politika Dersleri*, C.I, İstanbul, 1983, s.30-31.

(4) Robert O. BOTHWELL, "Responsive Philantropy", *CQ Researcher*, 11/12/93, C.III, S. 42, s.1001.

(5) TUNCAY, s.68.

Kamu sosyal yardımlarından (6) bir kısmı kamu hizmetinde bulunur ya da kamu yararına çalışırken zarara uğrayan bireylere doğrudan devlet bütçesinden parasal yardım yapılması şeklindedir. Nitekim, ülkemizde de 24.02.1968 tarih ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanuna göre Kurtuluş Savaşı'na katılan ve bu nedenle kendilerine İstiklal Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşları ile bu Kanunda değişiklik yapan 05.03.1992 tarih ve 3784 sayılı Kanun gereğince Kore ve Kıbrıs gazilerine bağlanan aylıklar bu kapsama girmektedir.

Diğer bir takım yardımlar ise koruma niteliğinde olup, bunlara 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun çerçevesinde yapılan yardımlar ile 29.05.1986 tarih ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile fakir ve muhtaç durumda olan Türk vatandaşları ile Türkiye'ye kabul edilmiş soydaşlara yapılan yardımı örnek olarak vermek mümkündür.

Kamu sosyal hizmetlerine, (7) bakıldığında, ülkemizde bu hizmetlerin yürütülme esaslarınının 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu (8) ile düzenlendiği görülür. Bu kanun kapsamında 1982 Anayasası'nın 61. maddesinde sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gereken kişiler içinde belirtilen muhtaç çocuk, yaşlı ve sakatlara yönelik hizmetler yer almaktadır.

2828 sayılı Kanun, beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup, ana veya babası ya da her ikisi de olmayan, bunlardan biri veya her ikisi de belli olmayan, ana veya babasından biri

(6) Bu yardımlar için bkz.: TUNCAY, s.68-76; *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, ÖİK Raporu Sosyal Güvenlik ve Sağlık Hizmetlerinin Rasyonelizasyonu*. Ya. No. DPT:2274, ÖİK:391. Ankara. 1991, s.117-129. *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma...*, s.89, 90, 142.

(7) Sosyal hizmetler konusunda geniş bilgi için bkz.: TUNCAY, s.77-91.

(8) RG. 27.05.1983 T., No.18059.

veya her ikisi tarafından terkedilen, ana veya babasınca ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içki veya uyuşturucu gibi sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocuğu muhtaç çocuk olarak tanımlamıştır (m. 3/c). Bunlara yönelik hizmetler; çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetleri olarak İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerinin sorumluluğu altında yürütülmektedir. Çocuk yuvaları, 0-12 yaş arası muhtaç çocukla, 12 yaşını dolduran kız çocuklarının bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli, yatılı sosyal hizmet kuruluşları olup, halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı olarak 8532 kapasiteli 68 çocuk yuvası faaliyet göstermektedir. 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukların korunması, bakılması ve bir iş veya meslek sahibi olmalarının sağlanması için de Kuruma bağlı 11.421 kapasiteli 91 yetiştirme yurdu bulunmaktadır ⁽⁹⁾. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı yurtlarda da pek çok öğrenciye barınma olanağı sağlanmaktadır ⁽¹⁰⁾.

Bunların dışında 2.3.1988 tarihinde yürürlüğe giren ve 2828 sayılı Kanuna bir madde eklenmesini öngören 3413 sayılı Kanun, 18 yaşını tamamlayıncaya kadar yetiştirme yurtlarında korunma altına alınıp da, korunma kararı kalkan çocukların kamu kurum ve kuruluşlarının serbest kadro miktarlarının binde biri oranında ayrılmış kadrolara atanmalarını hükme bağlamıştır. Bu kapsamda 5600 civarında genç çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleştirilirken, 3400 civarında genç ise işe girebilmek için sırada beklemektedir. Muhtaç çocukların evlat edindirilmesi veya koruyucu aile yanına yerleştirilmesi yoluyla korunma altına alınmaları da mümkün olup, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 1994 yılı Ekim ayına kadar 3380 çocuk evlat edinilmiş, 299 çocuğun işlemleri devam etmekte iken, Kurum kanalıyla koruyucu aile yanında bakımı sürdürülen çocuk sayısı 255'e ulaşmıştır ⁽¹¹⁾.

⁽⁹⁾ *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 1994 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Değerlendirme Raporu*, Ocak, 1995, Ankara, s.6.

⁽¹⁰⁾ 1988 yılı itibariyle bu yurtlarda barındırılan öğrenci sayısı 6500'dür. *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma...*, s.124-125.

⁽¹¹⁾ *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme...*, s.7-8.

Türkiye'de korunmaya muhtaç çocukların sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, 500.000'den başlayıp 2-3 milyona kadar ulaştıklarına ilişkin tahminler bulunmaktadır (12). Bu durum karşısında bu kesime yönelik olarak devlet tarafından alınan tedbirlerin umut verici, ancak yetersiz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

2828 sayılı Kanuna göre muhtaç yaşlı ise, "sosyal ve ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlı statüsündeki kişi" şeklinde ifade edilmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde yaşlılara götürülen hizmetler yatılı kuruluş bakımı ile gerçekleştirilmektedir. Kuruma bağlı 4314 kapasiteli 38 huzurevinde yaşlıların bakım ve korunması sağlanmakta olup, bunların 3 tanesi özel bakımı gerektiren yaşlılara yönelik hizmet vermektedir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları ile özel ve gerçek kişilere ait 5538 kapasiteli 50 huzurevi bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik açıdan yoksunluk içinde bulunmayıp kendi evlerinde veya yakınları ile yaşamlarını sürdüren yaşlıların sorunlarını çözmek amacıyla da, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Ankara ve İzmir'de açılan Yaşlı Danışma Merkezlerinde sağlık, temizlik, yardımcı eleman temini, sosyal faaliyetler ve psikolojik danışma hizmetleri verilmektedir (13).

Ülkemizde 400.000'i bulan muhtaç yaşlı olduğu (14) gözönüne alındığında, devletin muhtaç yaşlılara ilişkin hizmetlerini geliştirmesi gerektiğini belirtmek mümkündür. Ancak bu yapılırken huzurevi

(12) Tahminler arasındaki bu büyük farklılık korunmaya muhtaç çocuk kavramının yorumlanmış tarzından ileri gelmektedir. *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma...* s.133.

(13) *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme...* s.9.

(14) TUNCAY, s.85.

açmanın dışındaki tedbirlere de yer verilmesi ⁽¹⁵⁾ özellikle gerekli maddi yardım sağlandığında ailesiyle veya yalnız yaşaması mümkün olan yaşlılara bu yönde yardımcı olunması yararlı olacaktır. Bu konuda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği'nde ve Bunda Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte ekonomik muhtaçlık içinde bulunan kişilere kendi evlerinde ve ortamlarında sağlanacak olan parasal ve nesnel sosyal yardımlar yapılması öngörülmüştür. Nitekim, 1994'ün ilk 6 ayında 1116'sı çocuk, genç ve özürlü, 940'ı da yaşamını sürdürebilmek için ekonomik desteğe ihtiyacı bulunanlar olmak üzere 2056 kişiye ayni ve nakdi yardım yapılmıştır ⁽¹⁶⁾. Bu kapsamda muhtaç yaşlılara yapılan yardımın artırılmasında yarar bulunmaktadır.

Bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinde belirli oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, korunmaya, bakıma, yetiştirilmeye muhtaç kişiye muhtaç sakat denilmektedir. 2828 sayılı Kanun bunların reaksiyon kayıplarını gidermek, toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan becerileri kazandırmak, bu beceriyi kazanamayacaklara devamlı bakmak üzere rehabilitasyon merkezi açılmasını öngörmüştür (m. 3/e). Bu amaçla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak açılan 15 bakım ve rehabilitasyon merkezinde 9253 özürliye yatılı, gündüzlü yatılı, gündüzlü seanslı ve hem yatılı hem

(15) 1990 yılından bu yana Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı huzurevi sayısının artmasına karşılık, bu huzurevlerinde kapasitelerinin altında yaşlı barındığı görülmektedir. Örneğin, 1993 yılında Kuruma bağlı 4376 kapasiteli 36 huzurevinde 3179 yaşlı barınmaktadır. *T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 1993 Yılı Çalışmaları Değerlendirme Raporu ve 1994 Yılı Hedefleri*, Kasım 1993, Ankara, Ek II'deki Tablo.

(16) *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme...* s.15-16.

gündüzlü olarak hizmet verilmektedir (17).

Ancak Dünya Sağlık Örgütü'nün dünya nüfusunun %10'unu sakatların oluşturduğuna ilişkin tespitine göre, ülkemizde 6 milyonu aşan sakat vatandaş bulunmaktadır. Bu kişilerin korunmasına yönelik olarak çok sayıda dernek ve vakıf (18) faaliyet göstermekle birlikte, bir takım finansal, örgütsel ve yasal sorunlar dolayısıyla sunulan hizmetler istenilen düzeye ulaşmamaktadır (19).

2.2. Gönüllü Sosyal Yardım ve Hizmetler

Tarihsel süreç içerisinde sosyal amaçlı yardımların ilk şeklinin gönüllü yardımlar olduğu bilinmektedir. Gönüllü sosyal yardımlar hiçbir zorlama olmaksızın büyük ölçüde bağışlarla desteklenen özel kuruluşlarca, yardım dernekleri ve vakıflarca aynı veya nakdi olarak yapılan yardımları ifade eder. Bir zorlama olmadığı halde insanların muhtaçlara yardımda bulunmaya yönelten etmenler insan sevgisi, hayırseverliği ve merhameti olmuştur. Bunlar hemen bütün dinlerin temel öğelerini oluşturduğu ve o zamanın toplumsal yaşamı karşılıklı dayanışmayı zorunlu kıldığı için ilk yardımların dini kuruluşlarca yoksullara yardım şeklinde yapıldığı görülür (20). İlk çağ dinlerinde, budizmde, museviliğin kutsal kitabı Tevrat'ta, hatta German Tanrı efsanelerinde hastalar, yetimler ve korunmaya muhtaç yabancılara

(17) *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu...* s.11.

(18) İçerisinde Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı, Türkiye sakatlar Derneği, Sağır ve Dilsizler Derneği, Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı'nın da yer aldığı dernek ve vakıflar için bkz.: *Türkiye Gönüllü Kuruluşlar Rehberi*, Türkiye Çevre Vakfı Ya., 1995.

(19) Yıldızfer HACIHASANOĞLU, Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı Genel Sekreteri, *Gönüllü Kuruluşlar Konferansı*, (28-29 Mart 1995), Türkiye Çevre Vakfı Ya., s.103.

(20) ERKUL, s.28.

sosyal yardım yapılması emredilmişti. Bu dinlere göre dilenciler, yardım arayanlar ve yabancılar Tanrının özel koruması altında bulunuyordu (21). İslam dinindeki zekat sistemi de dini kurallara göre yapılan sosyal yardımların en güzel örneğini oluşturmaktadır. İslamın şartlarından biri olan ve belirli miktarda nakit ve ticaret mallarının üzerinden bir yıl geçtiği takdirde ödenmesi gereken zekatın, manevi bazı faydalarının yanında toplumsal huzurun ve refahın sağlanmasına katkısı da büyüktür. Üstelik bir kişinin elde ettiği servette içinde yaşadığı toplumun da payının olduğu düşünüldüğünde; kişi o toplumdaki yoksul halka yardım etmekle topluma olan minnet borcunu da yerine getirmiş olmaktadır (22). Zamanla laikliğin önem kazanması ve laik devletlerin kurulmasının yanısıra sosyal güvenliğin modern yöntemlere dayandırılması ile Hristiyan aleminde olduğu gibi, bazı İslam Ülkelerinde de din kurallarına dayalı sosyal yardımların önemi azalmıştır. Zekat da diğer dini yardımlarda olduğu gibi dini gereklere göre yapılması gereken, fakat yasalara göre zorunlu olmayan bir yardım niteliğini almıştır (23).

Literatürde gönüllü kuruluşlarca yoksullara yapılan yardımların, yasal olmadıkları ve kamusal olmayan tedbir ve kurumlarca yapıldıkları gerekçesiyle, sosyal güvenlik kapsamına dahil edilmemesi gerektiği ileri sürülmektedir (24).

Sosyal risklerin yol açabilecekleri gelir kayıpları ile gider

(21) DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.14

(22) Ömer Nasuhi BİLMEN, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, 1970, s.329-331.

(23) DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.29.

(24) Turan YAZGAN, *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi*, İktisadi Araştırmalar Vakfı 21, İstanbul, s.11-12.

arışlarına karşı kişilerin sosyal güvenliğinin ilke olarak yasal bir zorunluluk gereği ve kamusal tedbir ve kurumlarca karşılanması normaldir. Ancak, aynı işlevin dernek, vakıf ve diğer bir takım gönüllü kuruluşlarca güvence altına alınması halini de sosyal güvenlik içerisinde ele almak uygun olacaktır (25). Ayrıca yoksullukla uzun süreli mücadelede merhametli birey ve grupların önemli rolünün gözardı edilmemesinde yarar vardır (26). Nitekim merhametli ve varlıklı kişilerin özellikle taşınmaz mallarının mülkiyetinin dini ve sosyal amaçlı hizmetlerin görülmesi için kurmuş oldukları kurumlara devretmeleri şeklindeki örgütler olan vakıflar, sosyal güvenlik tarihinde özellikle İslam ülkelerinde önemli yeri olan kurumlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda da vakıfların sosyal güvenlikle ilgili olarak; aşevleri, kimsesiz yaşlı ve çocukların barındırılması ve geçindirilmesi, fakir yaşlı ve çocuklara elbise ve yiyecek yardımı gibi çeşitli alanlarda faaliyetlerde buldukları bilinmektedir (27).

Günümüzde ise; insanların bir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak birşeyler yapma isteği ile oluştuğundan dernek ve vakıflara gönüllü kuruluşlar ya da non-governmental organizations yani hükümet dışı kuruluşlar denilmektedir (28). Bunun da ötesinde kamu sektörü ve kar amaçlı özel sektör yanında kar amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların diğer bir sektörü; üçüncü sektörü (29) oluşturduğu fikri de geniş kabul görmektedir. Bu

(25) DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.10-11.

(26) Marvin OLASKY, "Can Individuals do More to Help the Poor Than Government or Large Charitable Organizations?", *CQ Researcher*, November 12, 1993.

(27) DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.34-37.

(28) Gönüllü kuruluşlar konusunda bkz.: *Türkiye Gönüllü Kuruluşlar Rehberi; Gönüllü Kuruluşlar Konferansı*.

(29) Üçüncü sektör konusunda geniş bilgi için bkz.; Zekai BALOĞLU, *Türkiye Üçüncü Sektör Raporu, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, TÜSEV Ya. No.1, İstanbul, 1994; *Türkiye Üçüncü Sektör Konferansı Kararları ve Türkiye Üçüncü Sektör Beyannamesi*, TÜSEV Ya. No.2

kuruluşların arasında eğitim, sağlık, çevre gibi konuların yanısıra yardım ve hayır işleriyle uğraşan pek çok dernek ve vakıf da yer almaktadır. Türkiye Kızılay Derneği ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği bütçeleri, üye sayıları, tarihi geçmişleri ve faaliyetleri itibariyle ulusal alanda hizmet veren en önemli iki gönüllü kuruluşumuzdur. Bunlardan 11.6.1868 tarihinde kurulan Kızılay Derneği 969,7 Milyar TL. bütçeye ve 300.000'i aşkın üyeye sahipken , 1928 yılında kurulan Yardım Sevenler Derneği'nin 179.928.999.992 TL. bütçesi ve 15.000 üyesi bulunmaktadır (30).

Bunların dışında Hayırseverler Derneği, Yetiştirme Yurtlarını ve Muhtaç Çocukları Koruma Derneği, Türkiye Gücsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı gibi pek çok dernek ve vakıf da yardım ve hayır işleriyle ilgili olarak faaliyet göstermektedir (31).

3. SOSYAL YARDIM VE HİZMETLERİN YARARLARI VE SAKINCALARI

3 .1. Yararları

Sosyal yardımların bir takım ekonomik ve sosyal yararları (32) bulunmaktadır. En önemli yararlarından birisinin mevcut kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak olduğu ileri sürülmektedir. Nitekim, Danimarkalı bir iktisatçı olan Zeuthen'e göre iktisadi refah düşüncesinden hareket edildiğinde ve marjinal fayda teorisinin kavramları kullanıldığında şu sonuca ulaşmak mümkündür : Yardımlar

(30) Bu konularda bkz.: *Kızılay*, Beyda Ofset Tesisleri, 1995, s.189; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkez ve Şubelerinin 1995 Yılı Gelir ve Giderleri İle 1996 Yılı Bütçeleri*; Ayrıca Meral Dinçer NAZLIOĞLU, "Türkiye'deki Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Yapılan Bir Çalışmanın Değerlendirilmesi", Gönüllü Kuruluşlar Konferansı, s.41.

(31) Bu dernek ve vakıflar konusunda bkz.: *Türkiye Gönüllü Kuruluşlar Rehberi*, s.423-424.

(32) Bu yararlar konusunda bkz.: DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.54-56; Ayrıca Sait DİLİK, "Sosyal Yardımlar -İki Anlamlı Bir Terim-"A.Ü.S.B.F. DER., C.XXXV, No.1-4 (Ocak-Aralık 1980), s.70-72.

ve yardım görenlerin gelirleri artırıldığında yardım olarak dağıtılan her yeni para biriminin bu parayı alanlar nezdindeki faydası azalacaktır. Bu bakımdan, en yüksek faydaya paranın marjinal faydasının tüm yardım görenler için eşit olduğu durumda erişilmiş olacaktır. Ancak bu görüş yardım alan bireylerin bundan duydukları faydanın karşılaştırılabilir ve toplanabilir nitelikte olmadığını gözardı etmektedir. Unutulmamalıdır ki, insanlar birbirinden farklı olduklarından aynı şeyden duydukları fayda da farklı olacaktır.

• Sosyal yardım ve hizmetlerin diğer bir yararı da, bireylerin özel durum ve gereksinimlerine göre ayarlanabilir olmaları dolayısıyla, kaynakların kullanımında tasarruflu davranışı mümkün kılmalarıdır.

Ayrıca, sosyal yardım ve hizmetler kanalıyla sosyal güvenlik alanındaki boşlukları doldurarak, yoksulluğun bireyleri tehdit ettiği ve bunun da diğer tedbirlerle giderilemediği durumlarda ekonomik durumu iyi olanlardan yoksullara gelir transferini sağlayarak (33) gelir dağılımını düzeltici etki yaratılması da sözkonusudur. Üstelik sosyal yardım ve hizmetler, yenilik getirmeye elverişli araçlar olarak, sosyal sistemlerde reformik nitelikteki değişikliklerin yapılmasına da yardımcı olmaktadır.

Bu arada gönüllü kuruluşlarda görev alan, özellikle de emeklilik döneminde bulunan pek çok kişi muhtaç halka yardımda bulunarak hem toplumsal refaha katkı sağlamakta hem de boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmektedir. Nitekim A.B.D.'de yapılan bir araştırma (34) 1990 yılında 60 ve daha yukarı yaştaki 37,7 milyon Amerikalının %41'inin (15,5 milyon) kilise ve diğer dini örgütler ya da sosyal hizmet kuruluşları gibi birtakım kuruluşlarda gönüllü olarak çalıştığını

(33) Bu konuda bkz.: Turan YAZGAN, *Sosyal Sigorta*, İ.Üni.Ya. No.2360, İkt Fak. Ya. No.402, İstanbul, 1977, s.12.

(34) Bu araştırma için bkz.: "Eldercare Volunteer Corps Begins Rescruitment Drive", *AGING*, S.363-364, 1992, s.59-60.

göstermektedir. Bunlar, giyecek dağıtmak, doktor veya diğer sağlık personeli temin etmek gibi çeşitli konularda muhtaç Amerikalılara yardımcı olmaktadır. Araştırma sonucuna göre gönüllülerin çoğunu (8,2 milyonunu) kadınlar oluşturmaktadır.

3.2. Sakıncaları

Sosyal yardım ve hizmetlerin yararları yanında bazı sakıncaları ⁽³⁵⁾ da bulunmaktadır. Nitekim, bu yöntemin yararlananları muhtaç durumda olduğunu tanıtlama zorunda bırakarak, onları küçültücü ve onurlarını kırıcı bir duruma sürüklediği ve psikolojik açıdan olumsuz etkilediği bu sakıncalardan biri olarak ileri sürülmektedir. Bu fikre karşı olanlar, geçen yüzyılda sosyal yardımdan yararlanmanın seçim ve evlenme hakkı açısından kısıtlama getirdiğini, ancak günümüzde bireylerden çeşitli vesilelerle bilgiler istendiğinden muhtaç durumda olduklarını gösterebilmeleri için bilgi istenilmesinin onları rahatsız etmeyeceğini belirtmektedirler. Özellikle yardım görececek kişinin güçlü iradesi ve gerekli tüm tedbirleri almış olmasına karşın zor duruma düşmeyi önleyemediği hallerde sağlanacak yardımın muhtaçlık durumunu tanıtlama koşuluna bağlanmaması ile bu sakıncanın önemli ölçüde giderilebileceği de bir fikir olarak savunulmaktadır.

Sosyal yardım ve hizmet yönteminin başka bir sakıncasının da, bu yöntemin yalnız muhtaç durumda olanlara yönelik olmasının tembellik ve israfi körüklemesi, tasarruf ve servet oluşumunu ise önemli ölçüde engellemesi olduğu ifade edilmektedir. Gerçekten muhtaç olması dolayısıyla yardım ve hizmetlerden yararlanan bazı kişiler bu türlü geçinmeyi bir yaşam biçimi haline getirebilirler. Bu bakımdan sosyal yardım ve hizmetlerde asıl amaç, yardım görenin mümkün olan en kısa sürede çalışabilme, gelir elde etme ve böylece kendi geçimini

(35) Bu sakıncalar için bkz.: DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.55-56; Ayrıca, DİLİK "Sosyal Yardımlar...", s.71.

sağlama olanağına kavuşturulması olmalıdır (36). Nitekim, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Hakkındaki Kanun'un 4. maddesinde yer alan ve muhtaç sakatlarla ilgili olan bir hüküm de bu doğrultudadır. Maddede muhtaç sakatların toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması; tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli bakım altında tutulmaları için gerekli önlemlerin alınması öngörülmektedir (m.4/1).

Gönüllü sosyal yardım ve hizmetlerin, yardımı yapan açısından isteğe bağlı olması da, bugünün sosyal güvenlik sistemi içinde bu yöntemin yetersiz kalması sakıncasını ortaya çıkarmaktadır.

(36) DİLİK, s.53.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE YARDIM SEVENLER DERNEĞİ'NİN TARİHÇESİ.

HUKUKİ, ÖRGÜTSEL VE MALİ YAPISI

1. DERNEĞİN TARİHÇESİ ⁽³⁷⁾

Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin kurulması fikri Himaye-i Eftal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) başkanı Dr. Fuat U MAY'ın 29 ocak 1928'de düzenlemiş olduğu bir toplantıda ortaya atılmıştır. U MAY, toplantıda durumları maddi ve manevi yönden fena olan kadınlarımızın korunmasının bir görev olduğunu, anaya yapılacak yardımların çocuğa da ulaşacağını, bunun da ancak bir kadın yardım derneği ile gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Fikir toplantıya katılanlar tarafından benimsenerek hemen bir Komisyon seçilmiş, derneğin adının Himaye-i Eftal Kadın Yardım Cemiyeti, ambleminin de yürek biçiminde olması kararlaştırılarak, hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. Komisyon kadına çalıştırarak yardım edilmesi, ancak çalışamayacak derecede düşkün ve yaşlı olanlara karşılıksız yardım yapılması ilkesini kabul etmiştir.

(37) Tarihçe konusunda geniş bilgi için Bkz.: *Yardım Sevenler Derneği 1948 yılı Çalışmaları*, Başbakanlık Devlet Matbaası; *Yardım Sevenler Derneği 1928-1955 Çalışmaları*; *1928-1967 Türkiye Yardım Sevenler Derneği*; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1928-1978 (50. Yıl)*; Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1978; "Türkiye Yardım Sevenler Derneği Ellinci Yıldönümü" *KADIN*, Aylık Kadın dergisi, Y.32, S.1109 (Şubat 1978), s.7-14; Hasene ILGAZ, *Okuduklarım, Gördüklerim, Yazdıklarım*, İstanbul, 1991, s.64-66.

Tüm işlemler 19 Şubat'ta tamamlanmış ve Dernek ilk toplantısını Çocuk Esirgeme Kurumu binasının bir köşesinde yaparak çalışmalarına başlamıştır.

Kuruluşunda bütçesi 426 TL. olan Derneğin Tüzüğünde, iş evleri kurulması, kütüphaneler, dersaneler açılması, parasız muayene yapılması, çocuklu annelerin işe yerleştirilmesi, yoksul annelerin doğumlarında ebe sağlanması, çalışan annelerin çocuklarının Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yuvalarına yerleştirilmesi gibi amaçlar belirtilmiştir. Dernek kuruluş yıllarında gelirinin az olması nedeniyle Tüzükte sayılan amaçlardan, halk dersaneleri açmak, çocuk bakımı konusunda konferanslar vermek, parasız muayene yaptırmak gibi fazla masraf istemeyen maddeleri gerçekleştirmeye çalışmış ve bu alanlarda resmi kuruluşlara destek olmaya çaba göstermiştir. Diğer taraftan da üye aidatının artırılması, balo, müsamere, piyango düzenlenilmesi suretiyle gelir sağlama yoluna gidilmiştir.

Kuruluşu izleyen ikinci yılın sonunda derneğin geliri 8904 T.L.'na ulaşınca, asıl amacı olan "emek karşılığı yardım" fikrini uygulamada ilk adım atılmıştır. Bu amaçla kira ile bir ev tutulup iki dikiş, iki çorap, bir fanila makinası satın alınarak fakir çocuklara elbise, doğum yapan annelere kundak takımları dikilmiş, yün fanila, kazak, çorap ördürülmüştür. Küçük el sanatlarına da bu binada başlanarak, çorap, dikiş ve nakış atelyelerinin temelleri oluşturulmuştur. Atelye çalışmalarından elde edilen olumlu deneyimler sonunda 1945'de sipariş 1961'de de erkek giysileri atelyeleri açılarak emek karşılığı yardım alanları genişletilmiştir.

Dernek, kuruluşunun 10. yılına rastlayan 28.01.1938 tarihinde asıl kimliğine kavuşmuş, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bir parçası olmaktan çıkmıştır. Ayrıca o zamana kadar Yoksul Kadınlara Yardım Cemiyeti olarak bilinen Dernek; M.Kemal Atatürk'ün "Yoksul kadın hiçbir şeyi olmayan kadın anlamındadır. Halbuki kadın denilen varlık bizatihi yüksek bir varlıktır. Onun yoksulluğu olamaz" sözü ve önerisi üzerine Yardım Sevenler Derneği adını almıştır. 22.06.1940 gün ve 13763-2 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile de kamu yararına çalışan dernekler arasına girmiştir.

Dernek çalışmalarını Ankara'da sürdürürken 1939 yılında meydana gelen Erzincan depreminde Kızılay'ın yanında yer alınca, adını yurt düzeyinde duyurmuştur. Bu olayın arkasından bazı illerden merkez açmak dileğiyle başvurular gelmiş ve Eskişehir, Afyon ve Giresun'da merkezler açılmıştır. İkinci Dünya Savaşının devam ettiği ve ülkemize de sıçrama olasılığının bulunduğu 1940 yılında, dikiş, çorap ve trikotaj atelyelerinde sınırlarda görev yapan erlere kıyafet, çorap, kar başlığı ve eldivenler hazırlatılarak gönderilmiştir. Derneğin Fahri Başkanı Mevhibe İnönü'nün Türk kadınlarını yardımsevenler gibi çalışmaya davet eden beyannamesinin bütün valiliklere gönderilmesi ile 1942 yılı başına kadar 40 il ve 51 ilçede merkez ve şube açılarak dernek faaliyetleri yaygınlaştırılmıştır.

Derneğin Ankara dışındaki birçok ilde de örgütlenmesiyle, Tüzüğünde bazı değişikliklerin yapılması gerekmiştir. Yapılan değişiklikle Genel Merkez üye sayısı 35'e çıkarılmış, üyeler sosyal yardım, gerçekleştirme, yurt kolu gibi çeşitli kollarda görev almışlardır.

★ Sosyal yardım kolu kapsamında emek karşılığı yardım olarak yoksul vatandaşlara yetenekleri oranında kendi emeği ile geçinmelerini sağlamak için açılan dikiş, nakış ve eliş atelyelerinde çalışma olanağı sağlanmıştır. Bunun yanında kimsesiz yaşlılara, çalışamayacak durumda olanlara ve çok çocuklu annelere sürekli yardım, sanatoryumdan dönen hastalar, yardım isteyen yolcular ve felaketlerle karşılaşan vatandaşlara da geçici yardımlar yapılmıştır. Nitekim Erzincan, Adapazarı, Varto, Gediz, Van depremlerinde zarara uğrayanlara, Kıbrıs Harekatı gazilerine yapılan yardımlar bunlara örnek olarak verilebilir.

★ Derneğin diğer bir faaliyeti de gönüllüler tarafından yürütülen İş Bulma Bürosu olmuştur. Bu büro 1943 yılında kurulmuş, İş ve İşçi Bulma Kurumu işe başladıktan sonra çalışmalarına son vermiştir.

öncü ★ Yardımsevenler Derneği bazı konularda da öncü niteliğinde çalışmalarda bulunmuştur. Örneğin, gönüllü hastabakıcı yetiştirilmesi için 1941'de Cebeci Hemşire Okulu'nda, 1944'de Numune Hastanesi'nde açılan kurslarda 95 hanıma fahri hemşirelik belgesi verilmiştir. 1944'de P.T.T. Genel Müdürlüğü'nde "Yardımsevenler

Derneği gönüllü muhaberecilik kursu açılmış", 31 öğrenci diploma almıştır.

1955 yılında Verem Savaş Derneği ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile işbirliği yapılarak, verem hastalığından iyi olup eski işlerine dönemeyecek durumda olanlara sağlıklarını bozmayacak işlere alıştırılmaları amacıyla Verem Savaş Derneği'nin Cebeci ve Yenimahalle'deki dispanserlerinde rehabilitasyon merkezleri açılmıştır. Cebeci'deki atelyede kadınlara çiçek yapma ve el işleri, Yenimahalle'deki atelyede ise erkeklere çanta, çerçeve işleri öğretilmiş, kurs bittikten sonra kursiyerlerin merkezlerden ayrılması gerekirken, hemen hepsi yarım gün çalışan daima işçi haline gelmiştir. Ancak daha sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan verilen yıllık 30.000 T.L. masrafları karşılamaya yetmediğinden bu atelyeler kapatılmıştır.

Dernek tarafından, eğitimini sürdürme olanağından yoksun fakir öğrencilere sosyal yardım niteliğinde parasal yardım yapılmasını yanısıra, yurt kolu kapsamında yurdun değişik yerlerinden yüksek öğrenimini yapmak için Ankara'ya gelen genç kızları barındırmak üzere 1941'de bir kız yurdu açılmıştır. 1978 yılında da, çalışan annelerin çocukları için bir gündüz bakım çocuk yurdu faaliyete geçmiştir.

2. DERNEĞİN HUKUKİ YAPISI

Türkiye Yardım Sevenler Derneği 2908 sayılı Dernekleme Kanunu ⁽³⁸⁾ ve TYSD. Tüzüğü hükümleri çerçevesinde faaliyette bulunan gösteren tüzel kişiliğe haiz bir gönüllü sosyal yardım ve hizmet kuruluşudur. Dernek 22.06.1940 ve 13763 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla ⁽³⁹⁾ kamu yararına çalışan

⁽³⁸⁾ R.G. 7.10.1983 T., No.18184.

⁽³⁹⁾ R.G. 04.07.1940 T., No.4552.

dernek statüsüne ⁽⁴⁰⁾ sahip kılınmıştır. Hatta bu konudaki Bakanlar Kurulu karar tarihlerine bakıldığında bir yardım derneği olarak Kızılay'dan sonra bu niteliği elde eden ikinci dernek durumundadır ⁽⁴¹⁾

* Derneğin bu niteliğe sahip dernekler arasına girmesi Dernekler Kanununun bu derneklere sağladığı avantajlardan yararlanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

— Nitekim, 2908 sayılı Kanunun 61. maddesi derneklere yapılacak yardımın koşullarını belirlerken, bu nitelikteki derneklere bir ayrıcalık getirmiştir. Madde hükmüne göre; genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara bağlı müesseseler ve sermayesinin yarısından fazlası devlete ait kuruluşlar, ancak kamu yararına çalışan derneklere yardım edebileceklerdir. Diğer bir ayrıcalık da, aynı Kanunun derneklerin taşınmaz mal edinmelerine ilişkin esasları düzenleyen 64. maddesiyle getirilmiştir. Söz konusu maddede derneklerin ikametgahları ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mala sahip olamayacakları belirtildikten sonra Bakanlar Kurulu'nun kamu yararına çalışan derneklerden gerekli gördüklerine, ihtiyaçtan fazla taşınmaz mala sahip olma yetkisi verebileceği öngörülmüştür. Kanunun 31. maddesinde de, derneklerin tüzüklerinde belirtilmiş olmak koşuluyla gerekli yerlerde şube açabilmelerine izin

(40) 2908 sayılı Dernekler Kanunu'na göre bir derneğin kamu yararına çalışma niteliğini taşıyabilmesi için;

i- Derneğin en az 1 yıldan beri faaliyette bulunması,

ii- Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için giriştiği faaliyetlerin ülke çapında yararlı olması gerekir (m.59). Bir derneğin kamu yararına çalışan derneklerden sayılması ise, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığı'nun onayına bağlıdır. Kamu yararına çalıştıklarına karar verilen derneklerin olağan veya özel denetimler sırasında bu niteliklerini kaybettikleri saptanırsa kamuya yararlı dernek kararı kaldırılabilir (m.60).

(41) Kızılay 30 Sefer 1329 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edilmiştir. TYSD'nden önce Türkiye Ekonomi Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Türkiye Tiring ve Otomobil Kurumu, Türkiye Yeşilay Derneği, Balıkesir Verem Savaş Derneği gibi bazı kurum ve dernekler bu niteliğe haiz kılınmış ise de bunlar yardım derneği değildirler. Bu konuda bkz.: Maliye Bakanlığı'nun 152 sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, R.G. 24.05.1983 T, No.18056.

verilmiş, ancak kamuya yararlı dernekler hariç diğer derneklerin, il, merkez ilçe ve köylerde birden fazla şube açmaları yasaklanmak suretiyle, bu derneklere bir ayrıcalık daha tanınmıştır.

Derneğin hukuki yapısı açısından diğer önemli bir husus da, bazı kurum ve derneklerin yanısıra Türkiye Yardım Sevenler Derneği'ne vergi mevzuatı ile getirilen muafiyetlerdir. Gerçekten 28.11.1990 tarih ve 3685 sayılı Kanun⁽⁴²⁾, Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, resmi darülaceze kurumları, Darüşşafaka Cemiyeti ve Yeşilay Derneği ile Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin kendilerine terettüp eden vergi, harç ve resim mükellefiyetinin kurumlara ait olduğu hallerde bütün vergilerden, harçlardan, resimlerden, hisse ve fonlardan muaf tutulacağını öngörmektedir. Aslında bu Kanun çıkarılmadan önce de, dernek ve de kamu yararına çalışan bir dernek olarak Türkiye Yardım Sevenler Derneği tüzel kişiliği itibariyle Kurumlar, Veraset ve İntikal, Emlak Vergilerinden kaynaklanan bazı muafiyetlere⁽⁴³⁾ zaten sahipti. Söz konusu Kanun; Derneğe tanınan muafiyetlerin kapsamını genişletmenin dışında belirtilen kurum ve derneklere sağlanan gelirlerden Hazine Hissesi veya İnhisar Resmi alınmayacağını da ayrıca hükme bağlamıştır (m.2).

İş mevzuatımızda da, Yardım Sevenler Derneği'nin merkez ve taşra atelyelerinde çalışanların 1475 sayılı İş kanunu kapsamı dışında tutulmasını ve bu mevzuatla işçi sayılanları çalıştıranlara getirilen yükümlülüklerden Derneğin muaf olmasını sağlayan bir hüküm bulunmaktadır⁽⁴⁴⁾.

Kanun koyucu, bir takım dernek ve kurumlarla benzer statüde görerek bazı muafiyetler tanıdığı Türkiye Yardım Sevenler Derneği'ni,

(42) Kanun, Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Bazı Vergilerden, Bütün Harç ve Resimlerden Muaf Tutulmasına dair Kanun'un Adı ile Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'dur. Bkz.: R.G. 5.12.1990 T., No.20716.

(43) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Bu çalışma, İkinci Bölüm, 4.1.

(44) Bu konu ayrıntılı olarak İkinci Bölüm, 4.1.4.'de ele alınacaktır.

bunlara sağladığı bazı ayrıcalıklardan da yoksun bırakmıştır. Gerçekten 2908 sayılı Dernekler Kanununun 71. maddesinde, Türkiye Kızılay Derneği'nin uluslararası antlaşmalarla tayin edilen nitelik ve duruma göre düzenlenen ve Bakanlar Kurulu'nca onaylanmış olan Tüzüğüne ve özel kanunların verdiği görev ve yetkilere göre teşkilatlanıp yönetileceği öngörülmüştür. Maddede Türk Hava Kurumu'nun da Bakanlar Kurulu'nca onaylanmış Tüzüğüne ve Kanunların verdiği görev ve yetkilere göre teşkilatlanıp yönetileceği belirtildikten sonra, Türkiye Kızılay Derneği ile Türk Hava Kurumu'nun mal ve paralarının devlet malı sayılıp, bunlara karşı suç işleyenlerin devlet memuru gibi cezalandırılacağı da hükme bağlanmıştır. Bu bakımdan Türkiye Kızılay Derneği ile Türk Hava Kurumu Dernekler Kanunu açısından özel bir konuma sahip bulunmaktadırlar.

Bunun yanısıra Yardım Toplama Mevzuatı çerçevesinde kurban derisi ve bağırsak toplama ile fitre ve zekat zarfı dağıtmak yoluyla Türk Hava Kurumu'na yasal gelir olanağı sağlanmıştır. Nitekim, Yardım Toplama Kanununun Uygulama Esasları Hakkında Yönetmeliğin değişik 18. maddesinde, takvim yılı sonunda bu gelirlere ilişkin kesin hesabın çıkarılarak, bu faaliyetlere ilişkin giderler düşüldükten sonra kalan gelirin %40'ının Türk Hava Kurumu'na verilmesi hükme bağlanmıştır. Maddenin devamında sözkonusu gelirin %15'inin Türkiye Kızılay Derneğine, %25'inin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına, %15'inin Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna, %5'inin de Türkiye Diyanet Vakfına verilmesi öngörülmektedir. Türkiye Kızılay Derneği bu gelir dışında oyun kağıdı, röntgen filmi, potasyum iyodür ve plastik enjektör, takvim, kan ve kan ürünleri satışı ile AfyonKarahisar Madensuyu İşletmesi üretimi olan madensuyu sodasının satışından da gelir elde etmektedir⁽⁴⁵⁾. Türkiye Yardım Sevenler Derneği ise bu tür yasal gelir olanaklarından yoksun bulunmaktadır.

Derneğin denetlenmesi konusuna bakıldığında, Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin de Dernekler Kanunu 45. madde gereğince;

(45) Bu gelirler konusunda bkz.: *Kızılay*, s.146-149; Özden TİMURKAYNAK, TYSD. Hukuk Kolu Başkanı, *TYSD. 57. Genel Kurul Tutanağı*, Ankara, 1992, s.196.

Dernek

diğer dernekler gibi yönetim yerleri, müesseseleri ve her çeşit eklentileri, defterleri, hesap ve işlemleri İçişleri Bakanlığı veya bulunduğu yerin en büyük mülki amiri tarafından her zaman denetlenebilmesi mümkündür. İçişleri Bakanlığı bu denetlemeyi; Bakanlık teftiş Kurulu, Emniyet Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu, Dernekler Özel Denetleme Grubu (46) elemanları veya Bakanlık ve Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında görevli diğer memurlar aracılığıyla, en büyük mülki amirler ise bizzat veya görevlendirecekleri memur veya memurlar aracılığıyla yapmaktadırlar.

Dernekler Kanunu kamu yararına çalışan derneklerin hesapları ve bu hesaplarla ilgili belge ve defterlerinin gerekli görülen hallerde, Maliye Bakanlığınca da denetleneceğini öngördüğünden (m.47), kamu yararına çalışan bir dernek olarak Türkiye Yardım Sevenler Derneği de söz konusu denetime tabi tutulabilecektir.

3. DERNEĞİN ÖRGÜTSEL YAPISI

3.1. Genel Merkez Örgütü

Genel merkezi Ankara'da bulunan Derneğin Genel Merkez Örgütü:

Genel Merkez Genel Kurulu

Genel Merkez Yönetim Kurulu

Genel Merkez Yürütme Kurulu

Genel Merkez Denetleme Kurulundan oluşur (Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü m.15).

3.1.1. Genel Merkez Genel Kurulu

Derneğin en yüksek karar organı olup, Genel Merkez

(46) Dernekler Özel Denetleme Grubu, derneklerin tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediklerini, işlemlerini, defterlerini ve hesaplarını mevzuata ve tüzüklerine göre yürütüp yürütmediklerini denetlemek üzere İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmaktadır (Dernekler Kanunu m.46).

Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyeleriyle her il merkezi veya bağımsız şubelerden gönderilen delegelerin katılımıyla oluşur. Merkez ve müstakil şubelerden üye sayısı 200'e kadar olanlar 2, 200'den 500'e kadar olanlar 4, 500'den fazla olanlar 8 delege ile Genel Merkez Genel Kuruluna katılırlar. Bağlı şubeleri bulunan merkezlerin Genel Merkez Genel Kuruluna katılacak delege sayısı kendi delegelerine şubeler için 2'şer delege eklenmesi suretiyle bulunur (TYSD.T. m.16).

Genel Merkez Genel Kurulu, iki yılda bir ve Mayıs ayı içinde olağan; Genel Merkez Yönetim veya Denetim Kurulunun gerekli gördüğü yahut merkez ve müstakil şubeden en az 1/5'nin yazılı isteği ile ve Genel Merkez Yönetim Kurulunun çağrısı üzerine olağanüstü toplanır (m.18). Kurulun toplantı yapabilmesi için Kurula katılma hakkı bulunan üyelerin yarısından bir fazlasının katılımı gerekir. İlk toplantıda yeter sayı sağlanamazsa, ikinci toplantıda katılan üye sayısı Genel Merkez Yönetim ve Denetleme Kurulları üye tam sayıları toplamının iki katından aşağı olmamak üzere çoğunluk aranmaz (m.21).

Genel Merkez Genel Kurulu; Genel Merkezin ve illerdeki merkezlerle müstakil şubelerin yıllık çalışma raporlarının incelenmesi, Genel Merkez yönetim Kurulunca hazırlanan iki yıllık bilançonun onaylanması, Denetleme Kurulunun raporunun incelenmesi ve onaylanması ve Genel Merkez Yönetim ve Denetleme Kurulunun ibrası, Dernek Tüzüğü'nün değiştirilmesi, Yönetim ve Denetleme Kurulu üye ve yedeklerinin seçimi, derneğin feshi, dernek tarafından gayrimenkul alımı, bağış yolu ile kabulü, tranpası, kiraya verilmesi, ipotek tesisi konularında Yönetim Kurulunun yetkili kılınması gibi bir takım görev ve yetkilere sahiptir (m.24).

3.1.2. Genel Merkez Yönetim Kurulu

Derneğin bütün işlerini Genel Merkez Genel Kuruluna karşı sorumlu olarak yürüten Yönetim Kurulu (m.30), Genel Kurula katılma hakkı bulunan üyeler arasından gizli oy, açık tasnif sistemi ile yapılan seçimle belirlenen ve sıra ile en fazla oyu alan 35 asil, 10 yedek üyeden oluşur. 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4) maddesinde

belirtilen kamu hizmeti görevlileri (Yüksek Mahkeme üyeleri, hakim ve savcılar, Sayıştay meslek mensupları ile savcı ve yardımcılar , mülki idare amirliği hizmetlerine dahil kadrolarda çalışanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ile Genel ve Özel Kolluk Kuvvetleri mensupları, resmi ve özel ilkokul, ortaokul, lise ve dengi okullar öğretmen ve yöneticileri, Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışan öğretmenler ile diğer personeli), aynı Kanununun 16. maddesi gereğince yetkili makamlardan verilen izin üzerine derneğe üye olmaları halinde Genel Merkez Yönetim ve Denetleme Kurulunda görev alamazlar (m.25) (47).

Genel Merkez Yönetim Kurulu, bütün merkez ve müstakil şubelerle şube kurullarının en üst mercii olup, Ankara Merkez ilinin de yönetim organıdır (48). Bu sıfatla Genel Merkez Genel Kurulundan en az bir ay önce Ankara ili üyelerini toplar ve Genel Merkez Genel Kuruluna katılacak en az 16 asil ve asil üyelerin dörtte biri oranında yedek delegeyi seçer (m.32).

Dernek amacının gerçekleşmesi için gerekli kararları almak ve uygulamak, gerekli komisyonları kurmak, Yürütme Kurulunun teklifi

(47) Aynı durum, Merkez ve şubelerin Yönetim ve Denetleme Kurulları için de geçerlidir (Tüzük m.55 ve m.67); 4121 sayılı Kanunla (R.G.T. 26.7.1995, No.22355), Anayasanın dernek kurma hürriyetini düzenleyen 33. maddesinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Ancak bu değişiklikler yeterli olmadığı gibi, sözkonusu değişikliklerin gerektirdiği yasal düzenlemeler de henüz tamamlanmadığından, Dernekler Kanununun 4. maddesinde belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin dernek yönetimine katılması mümkün bulunmamaktadır. Bu durum Silahlı Kuvvetler ve Kolluk Kuvvetleri ve yargı mensupları bakımından haklı bulunabilse dahi, özel ve resmi okullarda görev yapan öğretmenler ile buralarda çalışan diğer personel açısından adaletsizliktir.

(48) Derneğin 07.03.1942 tarihli Kongresinde Ankara Merkezi açılmasına karar verilmiş ise de, 8 aylık bir deneyim sonucu 21.11.1942'de yapılan olağanüstü Kongrede Tüzükte değişiklik yapılmış, 32. maddesine belirtilen hüküm

üzerine çalışma kollarını ⁽⁴⁹⁾ saptamak, kol başkanı ve üyelerini seçmek, çalışma kollarının hazırladığı yıllık programları incelemek, kabul etmek, gerçekleşmesi için gerekiyorsa karar almak, dernek için taşınır taşınmaz mal edinmek, bunları dernek yararına yönetmek, satmak, tranpa etmek, kiralamak, kiraya vermek, merkez ve müstakil şubelerin açılmasına karar ve müteşebbis bir heyete yetki vermek gibi bir takım görev ve yetkilere haizdir (m.33). En az ayda bir toplanan Kurul, çoğunlukla karar verir (m.34).

3.1.3. Genel Merkez Yürütme Kurulu

Genel Merkez Yönetim Kurulunun yaptığı ilk toplantıda Genel Başkan, İkinci Başkan, Genel Sekreter ile 2 Genel Sekreter Yardımcısı, muhasip üye, muhasip üye yardımcısı, vezneci üye ve vezneci üye yardımcısı olmak üzere seçeceği 9 kişiden oluşur (m.31). En az haftada bir toplanan ve çoğunlukla karar veren Kurul (m.35), bütün işlerini Genel Merkez Yönetim Kurulu'nun yetkisini kullanarak yürüttüğü gibi, derneğe gelir sağlayacak çalışmalarda bulunmak, iş evleri ve kolların çalışmasının incelenip, düzenlenmesi, derneğin işlem ve hesaplarını sürekli gözetimi altında bulundurmak, derneğin gelişmesi için alınması gereken karar ve tedbirlerin Yönetim Kurulu'nca onaylandıktan sonra uygulanması gibi görevleri yürütür (m.36). Genel Başkan, Genel Kurul ve Denetleme Kurulu hariç, dernek organlarının doğal başkanı olup, Yönetim Kurulu kararı ile Derneğin Hükümet ve resmi mercilere karşı sorumlu ve yetkili temsilcisidir. Derneğin işlerini ve mallarını dernek adına Kanun, tüzük ve yönetmelikler gereğince ve Genel Merkez Yönetim Kurulunca verilen kararlara göre yönetir (m.37).

konularak Ankara Merkezi fesh edilmiştir. Bkz.: "Türkiye Yardımsevenler Derneği Ellinci Yıldönümü", *Kadın*, S.1109, Y. 32 (Şubat 1978), s.10-11.

(49) Genel Merkez bünyesinde halen, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması, Basın Yayın, Depo, Dikiş, Gelir, Gerçekleştirme, Hukuk, Planlama, Sosyal Yardım, Yetişkin Eğitim, Yurt ve Yuva Kolu olmak üzere 12 çalışma kolu görev yapmaktadır. Bkz.: TYSD. *1994-1995 Yılları Çalışma ve Hesap Raporu*, s.15-22.

3.1.4. Genel Merkez Denetleme Kurulu

Genel Merkez Genel Kurulu'na katılma hakkı bulunan üyeler arasından gizli oy, açık tasnif sistemi ile yapılan seçimle belirlenen ve sırayla en fazla oy alan 3 asil, 3 yedek üyeden oluşur (m.26). Genel Kurul adına görev yapıp, ancak bu Kurula karşı sorumlu olan Denetleme Kurulu'nun (m.45), Genel Merkez harcamalarının bütçeye ve usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığını denetlemek, ihtiyaç halinde Genel Kurul'u olağanüstü toplantıya çağırarak gibi görevleri vardır (m.46).

3.2. Taşra Örgütü

Taşra

Derneğin illerdeki örgütlenmiş birimlerine merkez; ilçelerdeki birimlerine ise şube denilmektedir. İlçelerdeki şubeler, hiyerarşik düzen içinde kendi illerindeki merkezlere, merkezler de doğrudan Genel Merkeze bağlıdır. Ancak herhangi bir şubenin kendi ilinde demek merkezi yok ise, o şube merkez açılıncaya kadar Genel Merkeze bağlıdır. Bu durumdaki şubelerin yanısıra, coğrafi ve sosyal özellikleri olan ve gelir gider tablosu ve bütçesi ile üç yıl üst üste merkezinden üstün başarı gösterdiği belgelenen şubeler de, Genel Merkez Yönetim Kurulu kararı ile bağımsız şube adıyla doğrudan Genel Merkeze bağlıdır. Merkezleri ile aynı anakent belediye sınırları içinde bulunan şubeler bu hükümden yararlanamazlar (m.71.). Derneğin 1996 yılı itibarıyla toplam merkez ve şube sayısı 147'dir.

3.2.1. Merkezler

a- Merkezlerin Kuruluşu

İllerde derneğin amacı yönünden çalışmayı yürütecek kişiler yedi kişilik müteşebbis heyeti oluşturarak kurucu sıfatıyla Genel Merkeze başvururlar ve merkez açılması için izin isterler. Bu yetki alındıktan sonra, üye sayısı 30 kişiye ulaşınca Genel Merkez Yönetim Kurulunca yetkili kılınan 7 kişi tarafından merkezin açılacağı yerin en büyük mülki amirine merkezin kurulması hakkında yazılı başvuru yapılır. Merkez kurucularının merkezin bulunacağı yerde en az 6 aydar beri ikamet etmeleri gerekir (m.50).

b- Merkez Organları

aa- Merkez Genel Kurulu

Merkez Genel Kurulu, Merkezlerin en üst organları olup,bağlı şubelerin delegeleri ile merkezin en az iki ay önce kaydolmuş üyeleri ve Merkez Yönetim ve Denetleme Kurulu üyeleri ile toplanır. Üye aidatını ödemeyen üyelerin oy hakkı yoktur (m.51). Bağlı şubeler 100'e kadar üyesi için 2 delege, 100'den fazla üyesi için 4 delege ile Merkez Genel Kurulu'na katılırlar (m.52). Merkez Genel Kurulu, toplantıya katılacak bağlı şubelerin delegeleri ve üyelerin yarısından bir fazlasının katılımı ile toplanır. Birinci toplantıda gerekli sayı sağlanamazsa, ikinci toplantı en az Yönetim ve Denetleme Kurulu toplam üye sayısının iki katı ile yapılır (m.54).

Merkez Genel Kurulu'nun, Merkez Yönetim ve Denetleme Kurullarının raporları ile kesin hesaplarını görüşerek, ibraları konusunda karar vermek; Yönetim ve Denetleme Kurullarının asil ve yedek üyeleri ile Genel Merkez Genel Kurulu'na katılacak delegelerin asil ve yedeklerini seçmek, dönemin birinci yılına ilişkin bütçeyi inceleyip, aynen veya değiştirerek kabulüne karar vermek gibi görevleri bulunmaktadır (m.55).

bb- Merkez Yönetim Kurulu

Merkez Genel Kurulunca Seçilen 9 asil, 9 yedek üyeden oluşur. Ancak bağlı şubesi 5'ten fazla olan merkezlerin yönetim kurulu 11 asil 11 yedek üyeden oluşur (m.55). En az haftada bir toplanan Kurul, işbölümü yaparak kendi arasından başkan, ikinci başkan, muhasip üye, vezneci üye ile şubeleri olan merkezler 2 müfettişi gizli oyla seçerler (m.56).

Yönetim Kurulu'nun, Derneğin amacı ve çalışma konuları çerçevesinde merkez faaliyetlerini yürütmek; merkeze gelir sağlayıcı faaliyette bulunmak, iş evleri ve kolları kurmak, çalışmalarını düzenlemek, Merkez Genel Kurulu'na sunulacak çalışma raporu, gelir gider hesapları (kesin hesap) ve müteakip dönemin birinci yıl bütçesini hazırlamak, Genel Kurulca Yönetim ve Denetim Kurullarına seçilen asil ve yedek üyelerin olumluluklarının onaylanması için genel kurul

tutanağı ile genel kurul sonuç bildirim formunun tasdikli bir örneğini genel merkeze göndermek gibi görevleri bulunmaktadır (m.57).

cc. Merkez Denetleme Kurulu

Merkez Genel Kurulu tarafından seçilen 3 asil, 3 yedek üyeden oluşur (m.55/c). Denetleme Kurulunun görevleri Genel Merkez Denetleme Kurulunun görevlerine eşit, ancak merkez faaliyetleri çerçevesindedir (m.61).

3.2.2. Şubeler

a- Şubelerin Kuruluşu

İlçelerde derneğin amacı yönünde çalışmayı üstlenecek 3 kişi müteşebbis heyeti oluşturarak, kurucu adıyla idari olarak bağlı oldukları ildeki dernek merkezine, bağlı buldukları idari kuruluştaki dernek merkezi yoksa Genel Merkeze yazıyla başvurarak şube açılmasına ilişkin yetki ister.

Yetki alındıktan ve üye sayısının 21'i bulmasından sonra mahallin en büyük mülki amirine şube kurulmasına izin için yazılı başvuruda bulunulur. Şubesinden bu konuda yazı alan merkez, şube açmaya yetki vermeden önce Genel Merkez Yönetim Kuruluna bilgi verir ve onay alır (m.62).

b- Şube Organları

aa- Şube Genel Kurulu

Genel Kurul şubelerin en üst organı olup, şubenin en az iki ay önce üyeliği kabul edilmiş ve aidatını ödemiş olan üyeleri ile Yönetim ve Denetim Kurulları üyelerinin katılımı ile toplanır (m.63). Genel Kurulun, Şube Yönetim ve Denetim Kurulu asil ve yedek üyeleri ile Merkez Genel Kuruluna katılacak delegeleri ve yedeklerini seçmek, Merkez Genel Kuruluna ait görevlerden şube faaliyetine uygun olanları yapma görevleri bulunmaktadır (m.67). Kurulun toplantı

yapabilmesi için toplantıya katılacak üyelerin yarıdan bir fazlasının katılımı gerekmekte birlikte, birinci toplantıda bu çoğunluk sağlanamazsa, ikinci toplantıda en az Yönetim ve Denetleme Kurulu üye tam sayısının iki katı ile yapılır (m.66).

bb- Şube Yönetim Kurulu

Şube Genel Kurulu tarafından seçilen 7 asil ve 7 yedek üyeden oluşur (m.67). İşbölümü yaparak kendi arasından başkan, ikinci başkan, sekreter, muhasip üye ve vezneci üyeyi gizli oyla seçen Kurul, en az haftada bir toplanır (m.68).

cc- Şube Denetleme Kurulu

Genel Kurulca seçilen 3 asil 3 yedek üyeden oluşan Kurulun denetim görevi şube faaliyetleri çerçevesindedir (m.70).

4- DERNEĞİN MALİ YAPISI

4.1. Derneğin Gelirleri

Türkiye Yardımsevenler Derneğinin gelirlerini üyelik aidatları, bağış ve yardımlar, sosyal faaliyet gelirleri, tesis gelirleri ve diğer gelirler şeklinde beş grup içinde incelemek mümkündür.

① 4.1.1. Üyelik Aidatları

Türkiye Yardımsevenler Derneği Tüzüğü'nün 8. maddesi derneğe üye olanların ⁽⁵⁰⁾ yılda en az 500.000 TL.'si aidat ödemeyi ve bunu en çok iki defada vermeyi kabul etmesi şeklindedir. 1990 yılından

(50) TYSD. Tüzüğü'nün 7. maddesine göre; 18 yaşını bitiren, medeni haklara sahip olan ve Derneğin amacını benimsemiş bulunan herkesin şube, merkez veya Genel Merkeze iki üyenin takdimi ve Yönetim Kurulunun kararı ile üye olabilmesi mümkündür. Bir kişinin ancak bir yerde derneğe üye olması sözkonusu olup, Derneğe üye olmak isteyen kamu hizmeti görevlilerinin 2908 sayılı Kanununun 16. maddesi gereğince yetkili merciden TYSD.'ne üyelik için alınmış izin belgesini üyelik fişiyle ilgili Yönetim Kuruluna vermesi gerekmektedir.

önce 1.200, 1990'da 5.000 TL., 1992-1996 yılları arasında 20.000 TL. olan aidat 17-19 Mayıs 1996 tarihleri arasında yapılan 59. Olağan Genel Merkez Genel Kurulunda getirilen bir öneri üzerine, Tüzükte gerekli değişiklik yapılarak 500.000 TL.'sına çıkartılmıştır⁽⁵¹⁾. Aidat yıllık en az olarak saptandığından ve bir tavan da getirilmediğinden, merkez ve şubeler bu rakamı yetkili organlarında almış oldukları kararlarla genellikle artırarak uygulamaktadırlar. Toplam gelirler içinde üyelik aidatları önemli bir yekün tutmamaktadır. Nitekim Genel Merkezin 1995 yılına ilişkin üyelik aidatları 90.100.000 TL.'sıdır⁽⁵²⁾.

2) 4.1.2. Bağış ve Yardımlar

Bağış ve yardımlar Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin gelirleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın 09.10.1992 tarih ve 271821 sayılı yazısında da belirtildiği gibi, "bağış" kişinin kendi iradesi ile gerçek veya tüzel kişiye başvurarak yardım yapma isteğini belirtmesi, "yardım toplama" ise gerçek ve tüzel kişinin yardım yapacaklara başvurarak yardım talep etmesidir.

2908 sayılı Dernekler Kanununun 60. maddesinde derneklerin gelir kaynakları sıralanırken 4. bendinde bağış ve yardımlar 5. bendinde de, Yardım toplama hakkındaki mevzuat hükümlerine uygun olarak toplanacak bağış ve yardımlardan sözedilmiştir. Bu iki tür bağış ve yardımın iki ayrı fıkrada farklı gelir kaynağı olarak ele alınma nedenini, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanununun⁽⁵³⁾ 2. maddesine dayanarak açıklamak mümkündür. Nitekim maddenin 2. bendinde "Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendi bünyesi içerisindeki yardım toplama

(51) Aidat değişiklikleri konusunda bkz.: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 57. Genel Kurul Tutanağı*, s.249-250; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu*, (17-18-19 Mayıs 1996), s.59.

(52) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları Kat'i Mizan ve Bilançoları İle 1996-1997 Yılları Global Gelir-Gider Bütçeleri*.

(53) R.G. 25.06.1983 T., No.18088.

faaliyetleri ile dernekler, sendikalar ve bunların üst kuruluşlarına, spor kulüplerine, mesleki kuruluşlara ve bağış kabulüne yetkili vakıflara kendi statülerine göre üyeleri ve diğer kişiler tarafından yapılacak bağış ve yardımlarla bunların öz kaynaklarından sağlayacakları gelirlerin, bu Kanunun kapsamı dışında olduğu öngörülmüştür. Bu bakımdan, Türkiye Yardım Sevenler Derneğine üyeler ve diğer kişilerce yapılacak bağış ve yardımlar ile derneğin öz kaynaklarından sağlanacak gelirin 2860 sayılı Yardım Toplama Kanununa değil, 2908 sayılı Dernekler Kanunu ile Dernek Tüzüğü Hükümlerine tabi olması gerekmektedir. Buna karşın, İçişleri Bakanlığı Yardım Toplama Kanununu bir usul kanunu olarak görmekte, 5. madde de belirtilen kapsama ⁽⁵⁴⁾ girdiği düşüncesiyle, Derneğe yapılacak her türlü bağış ve yardımların Yardım Toplama Kanununa göre ve Kanunun 6 ve takip eden maddelerinde belirlenen esaslar dahilinde toplanması gerektiği görüşünü taşımaktadır. Bu da zaman zaman il ve ilçelerdeki Dernekler Masası ile derneğin merkez ve şubeleri arasında sürtüşmeye neden olmaktadır ⁽⁵⁵⁾.

Dernek tarafından toplanan bağış ve yardımların 2860 sayılı Yardım Toplama Kanununa tabi olması halinde bu kanunla getirilen bir takım emredici hükümlere uyulması gerekmektedir. Kanunun 6. maddesinde kişiler ve kuruluşların yetkili makamdan izin almadan yardım toplayamayacakları belirtilirken, 7. maddede de, yardım toplama faaliyeti birden fazla ili kapsıyorsa İçişleri Bakanlığı'ndan, bir ilin birden fazla ilçesini kapsıyorsa o ilin valisinden, bir ilçenin sınırları içinde ise o ilçenin kaymakamından izin alınması gerektiği öngörülmüştür. Ayrıca Kanunda Yardım toplama faaliyetleri ile ilgili işlemlerin il ve ilçelerin emniyet kuruluşları, ilçede emniyet kuruluşu yoksa jandarma kuruluşları, iznin İçişleri Bakanlığı'nca verilmesi

(54) Yardım Toplama Kanunu'nun 5. maddesinde yardım toplama şekilleri şöyle belirtilmiştir : "Bu kanuna göre, makbuzla, belirli yerlere kutu koyarak, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak, eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler ve sergiler yoluyla, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenlemek suretiyle yardım toplanabilir "

(55) Kamil ÖZDEN, TYSD. İkinci Başkanı, *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 58. Olağan Genel Kurulu* (14-15 Mayıs 1994), Ankara, 1994, s.63-64; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu...*, s.93.

halinde ise Emniyet Genel Müdürlüğünce yerine getirileceği de belirtilmektedir (m.7). Yardım toplayacak kişi ve kuruluşların isteklerini dilekçeyle yetkili makamlara bildirmeleri (m.8) üzerine işin önemi, yardım toplama faaliyetlerine girişeceklerin yeterlikleri, yapılacak hizmetin amaca ve kamu yararına uygunluğu, yardım toplama faaliyetinin başarıya ulaşip ulaşmayacağı ve diğer bazı konularda inceleme yapılarak, sonuç en geç 2 ay içinde başvuranlara bildirilecektir (m.9). Yardım toplama süresinin takdiri izin veren makama ait olmakla birlikte 1 yılı geçemeyecektir (m.10). Yardım toplama faaliyetleri ile sağlanan net gelirin gerçekleştirilmek istenen amaç doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı izin veren makamın gözetim ve denetimine tabi olup (m.16), makbuzla, kutu koyarak, bankalarda hesap açtırarak, yardım pulu çıkararak yardım toplama şekillerinde giderler, Brüt gelirin %10'unu aşamayacaktır (m.24). Giderler belirtilen oranı aşarsa aradaki farkın haklı nedenler olmadıkça, sorumlu kurul üyelerine ödettirileceği de Yardım Toplama Kanununun 24. maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Derneğin 2908 sayılı Dernekler Kanunu ile Dernek Tüzüğündeki hükümlere göre bağış ve yardım kabul etmesi halinde izlenecek prosedür ise daha basit ve daha az zaman alıcıdır. Nitekim, Dernekler Kanununun 635. maddesinde gelirlerin Maliye Bakanlığınca bastırılacak alındı belgesi ile toplanacağı, yazılı istemden 30 gün geçmesine rağmen Bakanlık alındı belgesini sağlayamazsa, ilgili derneğin özel bastıracağı alındı belgesini mahallin en büyük mülki amirliğine onaylatarak bağış ve aidat kabul edilebileceği öngörülmüştür. Bağış ve aidat toplayacak kişi veya kişilerin dernek yönetim kurulunca bir kararla belirtilip, bu Kararın o yerin en büyük mülki amirliğine tescil ettirilmesi yeterlidir. Dernek Tüzüğünün 76. maddesinde de dernek gelirlerinin dipkoçanlı ve sıra numaralı alındı belgeleri (makbuz) karşılığında tahsil edileceği, bu belgelerin ise mahalli mülki amirliklerden yetki belgesi almış kişilerce düzenlenebileceği öngörülmektedir.

Türkiye Yardım Sevenler Derneği gibi faaliyetlerini büyük ölçüde bağış ve yardımlarla sürdüren bir dernek için her türlü bağış ve yardımların Yardım Toplama Kanununun hükümleri çerçevesinde toplanmasının kendi Genel Kuruluna karşı zaten sorumluluğu varken;

Dernekler Masasında çalışan görevlilere gelirlerini nasıl elde ettiği, nerelere harcadığı konusunda hesap vermek durumunda kalmasının güçlüğü açıktır. Bu bakımdan derneklerin üyelerinden ve diğer kişilerden topladığı bağış ve yardımlarla öz kaynaklarından sağlanan gelirlerin Kanun kapsamı dışında olduğunu öngören 2. madde hükmünün işlerliğinin sağlanması gerekmektedir. Dernek kasasına giren ister bağış şeklinde kişinin kendi iradesi ile, isterse yönlendirilmesi suretiyle talep sonucu elde edilsin, eğer Dernek Tüzüğüne belirlenen genel amacın gerçekleşmesi için dernek yetkilisi tarafından alındı belgesi verilerek alınmış ise 2908 sayılı Kanun ve Dernek Tüzüğü hükümlerine tabi tutulmalıdır. Ancak özel bir amaç için, belirli bir zaman içinde ve özel bir alındı belgesi ile toplanılmışsa 2860 sayılı Kanun hükümlerine tabi olması daha uygun olacaktır.

Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin benzer statüde olan derneklere olduğu gibi bağış ve yardımlarla ilgili olarak karşılaştığı diğer bir sorun da, Vergi Mevzuatımızdaki kamu yararına çalışan derneklere bağış ve yardımda bulunmayı caydırıcı bazı hükümlerden kaynaklanmaktadır⁽⁵⁶⁾. Gerçekten de, hem Gelir Vergisi Kanunu⁽⁵⁷⁾, hem de Kurumlar Vergisi Kanunu⁽⁵⁸⁾ belirtilen statüdeki derneklere bağış ve yardım yapılması konusunda teşvik edici değil, adeta engelleyicidir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 89. maddesinin 2.bendinde genel bütçeye dahil dairelere, katma bütçeli idarelere, il özel idareleri ile belediyelere, köylere ve kamu menfaatine yararlı dernekler ve Türk Medeni Kanunu gereğince kurulan vakıflara makbuz karşılığında bir takvim yılı içinde yapılan bağış ve yardımların toplamının o yıla ait beyan edilecek gelirin %5'ini aşmamak koşuluyla yıllık beyanname ile bildirilecek gelirden indirilebileceği öngörülmektedir. Ancak bir takvim

(56) Aynı sorunlar bazı farklılıklarla vergi muafiyeti tanınan vakıflar için de sözkonusudur. Bu konuda bkz.: BALOĞLU, s.58.

(57) Akif ERGİNAY, *Son Değişiklikleriyle Türk Vergi Kanunları*, Savaş Yayınları, Ankara, 1994, s.23-116.

(58) ERGİNAY, s.117-149.

yılı içinde yapılan bağış ve yardımların toplamı o yıla ait beyan edilecek gelirin %5'ini aşarsa fazlasının indirilmesine Kanun izin vermemiştir.

Benzer olmakla birlikte, daha caydırıcı bir hüküm de 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda yer almaktadır. Kanununun 14. maddesinde kurum kazancının saptanmasında, mükelleflerin hasıllattan indirebileceği giderler arasında genel bütçeye dahil dairelere, katma bütçeli idarelere, il özel idareleri ve belediyeler ile köylere, kamu menfaatine yararlı derneklere ve Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıflara makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar da sıralanmıştır. Ancak bir takvim yılı içindeki bağış ve yardımların tümü değil, o yıla ait kurum kazancının %2'sini ve herhalde 20.000 T.L.'sını aşmayacak kısmı hasıllattan indirilebilecektir (m.14/6). Aynı maddede Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara yapılan bağışların ise 20.000 TL'lik hadde bakılmaksızın o yıla ait kurum kazancının %5'ine kadar olan kısmının indirim konusu yapılabileceği belirlenmiştir. Böylece her ikisi de kamu yararına çalıştığı halde dernek ve vakıflara yapılan bağışlar Kurumlar Vergisi Kanunu açısından farklı değerlendirilmektedir. Bir kurum, kamu yararına çalışan derneğe bağış ve yardım yaptığında sadece 20.000 T.L.'sını o yıla ilişkin kurum kazancından indirebilecekken, sözkonusu kamu yararına vakıf ise kurum kazancının %5'ini hasıllattan indirebilecektir ki bu Kanun koyucunun kamu yararına çalışan derneklere yaptığı bir haksızlıktır.

Mevzuatımızda kamu yararına çalışan derneklere bağış ve yardım yapılmasını caydırıcı hükümlerin yanısıra bazı teşvik edici hükümler de bulunmaktadır. 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun (59) 3. maddesi bu doğrultuda bir hüküm içermektedir. veraset ve intikal Vergisinden muaf şahısları sıralayan sözkonusu maddenin (a) fıkrasına amme idareleri, emekli ve yardım sandıkları, sosyal sigorta kurumları, kamu menfaatine yararlı cemiyetler, siyasi partiler ve bunlara ait olan veya bunların aralarında kurdukları teşekküllerden Kurumlar Vergisine tabi olmayanlar da belirtilmiştir.

Bu hükme göre, kamuya yararlı bir dernek olan ve tüzel kişilik bakımından Kurumlar Vergisi mükellefi olmayan Türkiye Yardım

(59) Bu Kanun için bkz.: ERGİNAY, s.199-209.

Sevenler Derneğine yapılan bağışlar ve veraset (60) yolu ile intikallerden dolayı veraset ve intikal vergisi aranılmaması gerekmektedir.

Dernekler Kanununa göre derneklerin her türlü kurum ve kuruluştan bağış ve yardım kabul etmesi mümkün değildir. Nitekim, derneklerin, siyasi partilerden, işçi ve işveren sendikalarından ve mesleki kuruluşlardan herhangi bir surette yardım kabul etmesi ve adı geçen kuruluşlara yardımda bulunması Kanununun 61. maddesi ile yasaklanmıştır. Aynı maddenin devamında genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara bağlı müesseseler ve sermayesinin yarısından fazlası devlete ait olan kuruluşların kamu yararına çalışan derneklere yardım edebileceği öngörülmüştür. Türkiye Yardım Sevenler Derneği de Bakanlar Kurulu tarafından kamu yararına çalışan bir dernek olarak kabul edildiğinden maddede belirtilen kurum ve kuruluşlardan yardım alabilmektedir. Dernekler Kanunundaki bu hüküm doğrultusunda Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğünde derneğin gelir kaynakları içerisinde, hükümet, vakıflar, belediyeler, bankalar ve benzeri kurum ve kuruluşlar ile hayırsever vatandaşların bağış ve yardımları da sayılmıştır. Genel Merkezin 1995 yılına ilişkin olarak aldığı bağışlar 3.416.359.949 TL'sidir (61). 1993 yılı için İstanbul Merkezinin aldığı bağışlar toplamı ise 477.770.000 TL'sidir (62). Derneğin merkez ve şubelerine döviz ya da Türk Lirası olarak nakdi bağışlar yapıldığı gibi, yivecek, giyim ve eşya şeklinde aynı bağışlar da yapılmaktadır. Sözelimi, Kayseri Merkezine 1993 yılında yapılan bağışların büyük bir kısmı (193.750.680 TL.) aynı bağış şeklindedir (63). Ünye Şubesine aynı yıl 16.5 ton demir, 350 torba çimento bağışında bulunulmuştur (64). Bununla birlikte 2908 sayılı Dernekler Kanununun 63. maddesinde

(60) Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu bakımından "veraset" terimi; miras vasiyet ve miras mukavelesi gibi ölüme bağlı tasarrufları ifade etmektedir (m.2-c).

(61) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları...*; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.170.

(62) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992- 1993 Yılları...* s.93.

(63) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.129.

(64) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.147.

gelir ve giderlere ilişkin usul tespit edilirken dernek gelirlerinin yalnız nakit olduğu görüşünden hareket edilmiş, Maliye Bakanlığınca hazırlanan "alındı belgesi" de yalnız nakit toplayacak şekilde düzenlenmiştir. Derneğin bu konuda gerek İçişleri gerekse Maliye Bakanlığı ile yaptığı yazışmalardan olumlu sonuç alınmadığı dernek yöneticileri tarafından beyan edilmektedir. Dernek Tüzüğü'nün 76. maddesine konulan "ayni yardımların ayniyat alındısı veya yazılı belge ile alınan eşyanın adedi ve durumu belirtilerek alınacağı" hükmüyle bu sıkıntı bir ölçüde giderilmeye çalışılmıştır. Ancak Maliye Bakanlığı, bu tür ayni yardımlar için ayniyat alındısına gerek olmadığı, bunların parasal değerlerinin belirtilmesi yoluyla normal alındı belgesi ile kabul edilebileceği konusundaki ısrarını sürdürmektedir (65).

Bağış ve yardımların diğer bir türü de öğrenci bursu verilmek, gıda alımı için harcanılmak üzere yapılan şartlı bağışlardır. Ayrıca zekatını derneğe bağışlayanlardan sağlanan gelir de azımsanmayacak tutardadır. Nitekim, Afyon Şubesi 1993 yılı içinde 128.366.000 T.L. zekat nakdi bağışı kabul etmiştir (66).

Derneğe bağış ve yardımda bulunmayı teşvik ve bulunanları da onurize etmek amacıyla Tüzüğe konulan bir hükümle (m.73), derneğe bir defada 10.000.000 TL.'ndan 25.000.000.TL.'sına kadar para, bu değerde taşınır veya taşınmaz mal, hak veya hizmet bağışında bulunan gerçek veya tüzel kişilere teşekkür belgesi, 25.000.000 TL.'ndan 40.000.000 TL.'na kadar bağışta bulunanlara plaket, 40.000.000 TL. ve daha fazlası bağışta bulunanlara da şilt verilmesi öngörülmüştür (67).

4 1.3. Sosyal Faaliyet Gelirleri

Dernekler Kanununun 60. maddesinde derneklerin gelir kaynakları içerisinde derneklerce yapılan yayınlar, düzenlenen

(65) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu...*, s.93.

(66) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.45.

(67) Rakamlar daha düşük iken, Derneğin 17-19 Mayıs 1996'da toplanan 59. Genel Kurulunda görüşülerek, belirtilen tutara yükseltilmiştir. *Türkiye Yardım Sevenler Derneği. 59. Olağan Genel Kurulu...*, s.88.

piyango, balo, eğlence, temsil, konser, spor yarışması ve konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler de belirtilmiştir. Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü'nün 72/c maddesinde ise bu hükme benzer şekilde sergi, kermes, gösteri, balo, seminer, piyango, her türlü yayınlar, ölüm, doğum ve benzeri olaylar için çiçek, çelenk bağışları, kumbara konulması ve diğer etkinliklerden sağlanan gelirler de dernek gelirleri içinde sıralanmıştır. Bu türlü faaliyetlerin yapılması konusunda izlenecek yol Şube ve Merkezlerin Çalışma Şekillerini Gösteren Yönergenin 3-8. maddeleri içerisinde düzenlenmiştir. Sözkonusu Yönergeye göre; balo, çay, yemek gibi sosyal faaliyetler için Yönetim Kurulu kararı gerekmekte olup, kararda davetiye basılacaksa davetiye sayısı ile kaç liradan halka satılacağı belirtilmesi gerekmektedir (m.3). Ayrıca davetiyelerin kimler tarafından satılacağı, satan kişilere kaçır davetiye verileceği konusunda zabıt tutulması da zorunludur (m.4). Toplanacak paralar için görevlendirilenlere bir kararla iki imzalı ve resmi mühürlü makbuz verilir. Davetiyelerin kaçır liraya satılacağı kararlaştırılmış ise, makbuz kesilmiyebilecektir (m.6). Sosyal faaliyet bitince kimin kaç makbuz kullandığı, kaç lira tahsil ettiği açıklamalı bir şekilde karara geçer ve artan makbuzlar vezneci üyeye teslim edilir. Satılmayan davetiyelerin sayılarak bir kararla imha edilmesi gerekir. Balo, yemek ve toplantı günleri gişelerde davetiyeler Yönetim Kurulundan iki üyenin sorumluluğu altında iki şahıs tarafından satılır ve satış sonucu elde edilen para ile satılmayan davetiyeler Yönetim Kuruluna teslim edilir. Yönetim Kurulu da zapta göre teslim edilen parayı makbuz keserek hesaba alır (m.7).

Yardım Sevenler Derneği kurulduğu 1928 yılından bu yana sosyal faaliyetlere ağırlık vermiş, bu kapsamda konser, eşya piyangosu, balo ve yemekler düzenlemiştir. Derneğin 23 Nisan Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı günü, çocuklar için düzenlediği balo ve gösteriler uzun yıllar devam etmiştir. Ayrıca, yurt içi ve yurt dışına yapılan gezilerin yanı sıra Derneğin kuruluş günü olan 19 Şubat gününde değişik il ve ilçelerde düzenlenen müzikli yemekler ve çaylı toplantılardan da önemli gelir sağlanmaktadır. Örneğin, Genel Merkez 1994 yılında 3.324.558.545, 1995 yılında ise 2.452.106.523 TL.'si sosyal faaliyet geliri elde etmiştir (68). 1993 yılında İstanbul Merkezi gelirlerinin en

(68) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları...*

fazlasını 541.151.500 TL.'lık sosyal faaliyet gelirleri oluşturmaktadır⁽⁶⁹⁾.

4.1.4. Tesis Gelirleri

2908 sayılı Dernekler Kanununun 41. maddesinde, derneklerin tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere, kanunların dernekler tarafından yapılmasını yasaklamadığı eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt, pansiyon, kitaplık ve okuma odası, sosyal yardım faaliyetleri için çocuk bakım yuvası, huzurevi, aşocağı; sportif faaliyetler için spor saha veya salonu ve meskun yerler dışında kamp tesisleri kurma ve işletmelerinin izne bağlı olduğu öngörülmüştür. Hangi tesisler için hangi merciden izin alınacağı ve izin verilme esas ve usullerinin Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulacak yönetmelikte belirleneceği de maddenin devamında yer almaktadır. Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü'nün 72. maddesinde de Derneğin gelir kaynaklarından biri olarak; yurt, kreş, anaokulu, huzurevi, işevleri, spor salonları gelirleri sayılmakta olup, derneğin genel merkez ile çeşitli merkez ve şubeleri tarafından kreş ve gündüz bakımevi⁽⁷⁰⁾,

⁽⁶⁹⁾ *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.93.

⁽⁷⁰⁾ Kreş ve gündüz bakımevleri, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanununun 3.maddesinin (e) bendinde, 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmek, bedensel ve zihinsel sağlıklarını korumak ve geliştirmek ve bu çocuklara temel değer ve alışkanlıkları kazandırmak amacıyla kurulan ve sunduğu hizmet karşılığında ücret alan ve yatılı olmayan sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlanmıştır. 1993 yılı itibariyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı 3423 kişilik kapasiteye sahip 29 kreş ve gündüz bakımevi bulunmakta ise de, bu kuruluşların kapasitelerinin altında çalıştığı görülmektedir. Gerçekten de sözkonusu kuruluşlarda 2021 kişi kalmaktadır. Bkz.: *T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 1993 Yılı Çalışmaları...*, Ek II 'deki Tablo; Kuruma bağlı olanların yanısıra gerçek kişilerle, dernek, vakıf ve işyerlerine ait kreş ve gündüz bakımevleri de bulunmaktadır. Bkz.: Emel PAMİR, Muhterem VARLIK, *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları, Sosyal Güvenlik Sektör Raporu*, Ya. No. DPT:1846, SBP:352, Kasım 1982, s.171.

öğrenci yurdu, huzurevi (71) iş atelyesi gibi tesisler işletilmekte (72) , ayrıca çeşitli merkezlerce yaptırılan ilkokullar tamamlanarak Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmektedir.

Bu kapsamda Genel Merkez bünyesindeki 300 kişilik kapasiteye sahip kız öğrenci yurdunun yanısıra Ceyhan ve Tavşanlı Müstakil Şubeleri tarafından da kız öğrenci yurtları işletilmektedir. İzmit Merkezince 51 yatak kapasiteli kız öğrenci yurdu açılmış olup, Ünye Şubesinde yaptırılan kız öğrenci yurdu inşa halinde iken, Hendek Şubesi 300 yatak kapasiteli öğrenci yurdunun temelini atmış, Fatsa Şubesi ise yurt yapımına yönelik çalışmalarını hızlandırmıştır. Öte yandan İstanbul Merkezi, daha önce yaptırdığı Ana okulu-İlkokul ve Çıraklık Eğitim Merkezine ek olarak 5 katlı, 88 odalı ve 526 öğrenci kapasiteli Atatürk Kız Öğrenci Yurdunu Şubelerinin de katkılarıyla 1996-1997 öğretim yılı için faaliyete geçirecektir. Aksaray Şubesi ise, 200 yataklı bir yetiştirme yurdunu 1996 yılının Ağustos ayında açılacak duruma getirmiştir.

Derneğin öğrenci yurdunun yanısıra, Genel Merkez ve Zonguldak Merkezi ile Üsküdar ve Burhaniye Şubeleri bünyesinde çalışan annelerin çocuklarına yönelik gündüz bakımevi ve çocuk yuvası işlettiği de görülmektedir.

Yaşlılara yönelik hizmet veren tesisler olarakta, İzmir

(71) Huzurevleri, 2828 sayılı Kanunun 3. maddesi (e) fıkrasında muhtaç yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak ve bakmak, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşları şeklinde tanımlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi (Bu Çalışma, Birinci Bölüm, 2.1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı 4314 kapasiteli 38 huzurevinde yaşlıların bakım ve korunması sağlanmaktadır. Kuruma bağlı huzurevlerinin dışında kamu kurum ve kuruluşları ile özel ve gerçek kişilerce işletilen 50 huzurevi bulunmaktadır. *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu...*, s.9.

(72) Bu tesisler konusunda bkz.: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu*, s.4-5, 24; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.30-31, 59, 75, 91.

Merkezince 85 yaşlıya hizmet veren huzurevi (73) ile Dinar Müstakil Şubesi tarafından huzurevi şeklinde düşünülerek inşa edilipte, geçici bir süre için ilçede açılan yüksekokula kiraya verilen tesisler bulunmaktadır.

Genel Merkez bünyesindeki dikiş atelyesinin dışında Düzce'deki iş atelyesi ile Zonguldak'taki dikiş atelyeleri de emek karşılığı yardıma yönelik tesislerdir (74). 1475 sayılı İş Kanununun 5. maddesinde, Kanunun istisnaları arasında "Yardım Sevenler Derneği merkez ve taşra atelyelerinde çalışanlar", da yer aldığından (m.5/10), bu atelyelerde çalışanlar işçi niteliğini kazandıran koşullara sahip olsalar dahi, İş Kanunundan yararlanamayacaklardır. Söz konusu hükmün Anayasadaki eşitlik ve sosyal hukuk devleti ilkeleriyle devletin çalışanların korunmasıyla ilgili önlemleri alma görevini düzenleyen hükümlerine aykırı olduğu gerekçesiyle yapılan başvuru Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir (75). Mahkeme kararında gerekçe olarak, Yardım Sevenler Derneğinde çalışanların başka yerlerde çalışma olanağı bulunmayan ve bu yüzden Dernek tarafından korunmaya alınmış kişiler olduğu, itiraz konusu kuralla gerçekte derneğin değil, iş sağladığı bu kişilerin korunmuş bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kamu yararına çalışan bir kuruluş olan Derneğin faaliyetini sürdürebilmesi ve bu muhtaç kimseleri çalıştırabilmesi için bazı kanunların yükümlülükleri dışında bırakılmasının gerekeceği de ifade edilmiştir. Öte yandan bu kimselerin sadece İş Kanunu kapsamı dışında tutulduğu, Sendikalar Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ile Sosyal Sigortalar Kanunu gibi çalışanların korunması ve sosyal yardım amacıyla yürürlüğe konulan kanunların tanıdığı tüm hak ve olanaklardan

(73) Bu huzurevi 1992 yılında vakfa dönüştürülmüştür. *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.115.

(74) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu...* s.5.

(75) Söz konusu Mahkeme kararı ve gerekçesi için bkz.: Anayasa Mahkemesi, 28.04.1983 T., 13 E., 8K (Mustafa ÇENBERCİ, *İş Kanunu Şerhi*, B.6, Olgaç Matbaası, Ankara, 1986, s.227-231).

yararlandırıldığı da gerekçede yer almaktadır . Gerçekten de atelyelerde çalışanlar adına Teksif Sendikası ile Dernek arasında toplu iş sözleşmesi akdedilerek, çalışanların ekonomik ve sosyal durumları ile çalışma koşulları düzenlenmeye çalışılmaktadır. Nitekim sözkonusu sendika ile yapılan toplu görüşmeler sonunda 1994-1995 döneminde işçilerin ücretlerine ilk yıl için %35, ikinci yıl için %20 oranında zam yapılmıştır (76).

Dernek tarafından eğitim ve sağlık konularında faaliyet göstermek üzere oluşturulan bazı tesisler de bulunmaktadır. Örneğin, Burdur, Gaziantep, Van Merkezleri ile Üsküdar Şubelerince yaptırılan ve tamamlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilen ilkokullar eğitime yönelik faaliyetler arasındadır. Ayrıca, Çankaya Halk Eğitim Merkezi ile yapılan işbirliği sonucu açılan biçki dikiş kurslarına 1993 yılında el sanatı kursları da eklenerek, kursa katılan kadınlar tüketici durumundan üretici durumuna getirilmek suretiyle, aile bütçesine katkıda bulunma olanağına kavuşturulmaktadır. 1994-1995 döneminde bu kurs kapsamında 40 öğrenci eğitim görmektedir (77) . Genel Merkez bünyesindeki Ana ve Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi ise Sağlık Müdürlüğüne atanan 1 doktor, 1 beslenme uzmanı, 3 hemşire ve gönüllü doktorlardan oluşan kadro ile haftada iki gün poliklinik hizmeti vermenin yanında çok sayıda vatandaşa hijyen, çevre sağlığı, bebek bakımı, ana sağlığı, aşı ve bulaşıcı hastalıklar, sosyal hastalıklar, uyuşturucu ve keyif verici maddeler hakkında bireysel ve toplumsal eğitim vermektedir. Örneğin 1994-1995 yıllarında 11.627 vatandaş Merkezin bu hizmetlerinden yararlanmışır (78). Sağlıkla ilgili diğer bir faaliyet te, Düzce Müstakil Şubesi tarafından Düzce Devlet Hastanesine 70 yataklı ve 10 makina kapasiteli Hemo Dializ Ünitesinin kazandırılması şeklinde yapılmıştır (79) . Lüleburgaz Müstakil Şubesi ise

(76) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.10.

(77) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.27; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.21.

(78) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.15

(79) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1990-1991 Yılları Çalışma ve Hesap Raporu*, s.44; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Merkezi-Bülten*, Kasım

dializ ünitesi kurmak için faaliyete geçerek, bu amaçla oluşturduğu fonda 327.759.331 TL.'si toplamıştır (80).

Gelir getirici bir tesis olmamakla birlikte, Derneğin İzmir Merkezine bağlı Ödemiş Şubesi tarafından açılan aşevinde de yoksul halkın yemek ihtiyacı karşılanmaktadır (81).

Derneğin işlettiği tesislerden yararlananların ödeyeceği ücretler, Vali veya görevlendireceği Vali yardımcısının başkanlığında kurulan Ücret Tespit Komisyonları tarafından saptanmaktadır. Tesisin niteliğine göre komisyonda görev alan kişiler değişmektedir.

Öğrenci yurdu ücretleri, "Öğrenci Yurtları ile Benzeri Kurumların Açılması, İşletilmesi ve Denetlenmesi Hakkındaki Yönetmeliğin (82) 17. maddesine göre oluşturulan bir komisyon tarafından her öğretim yılı saptanarak, kurum müdürlüklerine bildirilmektedir. Komisyonda Defterdar, Milli Eğitim Müdürü, Belediye İktisat Müdürü, Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü temsilcisi, kurum müdürlerinin kendi aralarından seçecekleri bir temsilci görev almaktadır. Derneklere ait bu nitelikteki kurumların İçişleri Bakanlığı ve buldukları yerin en büyük mülki amiri tarafından denetleneceği de aynı Yönetmelikte belirtilmiştir (m.45/b). Huzurevi ücretleri ise, gerçek kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişilerince Açılacak Huzurevleri Yönetmeliği'nin (83) 31. maddesine göre her mali yılın başından en geç

1994: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu*, s.5.

(80) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.95.

(81) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.121; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları ...*, s.74.

(82) R.G. 17.03.1989 T., No.20111; Yönetmeliğin 8. maddesinde derneklere ait yurt pansiyon ve benzeri kurumların açılma izninin verilmesinde dikkate alınacak esaslar ile idaresi, işletilmesi ve denetlenmesinin bu Yönetmelik hükümlerine; açılma izninin verilmesi, devir, nakil ve kapatılmasının ise, Dernekler Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmeliklere tabi olduğu öngörülmüştür.

(83) R.G. 02.01.1984 T., No. 18269; Bu Yönetmelikte, gerçek kişilerce ve özel

2 ay sonra il düzeyinde kurulacak bir komisyonca saptanmaktadır. Komisyon Vali ya da görevlendireceği bir yardımcısının başkanlığında İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, bu Müdürlük kurulmamış illerde Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü ile Belediye, Defterdarlık ve Ticaret Müdürlüğünün temsilcisinden oluşmaktadır. Huzurevleri 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri gereğince İl Müdürlüklerince ya da doğrudan Genel Müdürlükçe denetlenmektedir (m.34/a).

Yardım Sevenler Derneği, sosyal yardım ve hizmet sunan bir kuruluş olarak, elektrik, su, işçilik ve diğer maliyet unsurlarındaki artışa karşılık, zararına olma pahasına yurt, kreş, huzurevi gibi tesislerini işletmeyi sürdürmektedir. Örneğin, Genel Merkez bünyesindeki Sur Gündüz Bakımevi giderleri gelirlerini aştığından 1992 yılını zararla kapatmıştır. 125.817.141 T.L.'lık zarar idarece ayrılan fondan karşılanmıştır (84). Gündüz Bakımevinin 1995 yılı zararı ise 89.947.601 TL.'sıdır (85). Dikiş Atelyesinin zararı 1992'de 65.365.720 T.L.'sı iken 1995'te bu zarar 271.614.792TL'sına ulaşmıştır (86).

Bununla birlikte bazı tesislerden de kar sağlandığı görülmektedir. Sözgelimi, 1992 yılını 16.196.226 TL.'sı zararla kapatan Genel Merkeze bağlı kız öğrenci yurdu 1995 yılında 869 038.292 TL.'sı kar sağlamıştır (87). Tavşanlı Müstakil Şubesi 1993 yılında 526.271.178 T.L. harcama yaptığı yurt ve kreşten 740.750.000

hukuk tüzel kişilerince açılacak huzurevlerinin açılış, hizmet, işlevi ve personel koşulları ile ücret, denetim, devir ve kapatılma işlem ve esasları belirlenmiştir (m.1).

(84) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.176.

(85) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları...*

(86) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993...* s.175; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları...*

(87) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları...*; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.174.

T.L. gelir elde ederken, Zonguldak Merkezi de 37.488.128 T.L. giderde bulunduğu kreşten 145.637.807 T.L. hasılat sağlamıştır (88).

Dernek yardımı muhtaç kimselere barınma, iş ve güvence sağlamak amacıyla faaliyette bulunmak üzere tesis açma yoluna giderken, bazı Kanunların getirdiği yükümlülüklerin dışında bırakılması doğaldır.

İş Kanununun derneğin atelyelerinde çalışanlarına uygulanmayacağı hükmü bu ayrıcalıklardan biridir. Benzer bir ayrıcalığın da, Derneğin tesislerinin vergi dışı bırakılması suretiyle gerçekleştirilmesi mümkünken, Kurumlar Vergisi Kanununun hangi kurumların kazançlarının bu Kanuna tabi olduğunu belirten 1. maddesi (d) bendinde, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler de sayılmıştır. Kanunun 5. maddesinde ise, 4. maddede yazılı şartları taşıyan -dernek ve vakıflara ait veya bağlı olup, faaliyetleri devamlı bulunan sermaye şirketleri ve kooperatifler haricinde kalan- işletmeler dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri olarak tanımlanmıştır. Bunların kazanç amacı gütmemeleri, faaliyetin kanunla verilmiş görevler arasında bulunması, tüzel kişiliklerinin olmaması, bağımsız muhasebeleri ve kendilerine tahsis edilmiş sermayelerinin veya işyerlerinin bulunmamasının mükellefiyetlerini etkilemeyeceği de maddenin devamında belirtilmiştir. Kanundaki bu hükümler dolayısıyla Derneğin işlettiği tesislerin Kurumlar Vergisi Kanununa tabi olması gerekmektedir. Bununla birlikte Dernek yöneticilerinin Maliye Bakanlığı nezdinde yaptığı ısrarlı başvurular olumlu sonuçlanınca, anılan Bakanlıktan alınan 19.11.1991 tarih ve 82826 sayılı yazı ile Derneğin iktisadi işletmelerinden dolayı kendisine terettüp edecek Kurumlar Vergisinden muaf tutulması mümkün hale gelmiştir. Ancak bu muaflık hükmünün derneğin amaçları arasında yer alan ve derneğin merkez ve şubelerince işletilmekte olan öğrenci yurtları gündüz bakımevleri, huzurevleri, kreş, anaokulu ve biçki dikiş atölyelerinin işletilmesi ile sınırlı bulunduğu da Bakanlığın yazısında ayrıca belirtilmiştir (89).

(88) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.133-134, 161-162.

(89) Derneğin Kurumlar Vergisi muafiyeti konusunda bkz.: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 19.11.1991 tarih ve 82826 sayılı

Derneğin işlettiği tesisleri ilgilendiren diğer bir vergi de Katma Değer Vergisidir ⁽⁹⁰⁾. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun verginin konusunu teşkil eden işlemleri belirleyen 1. maddesinin 3. bendine dernek ve vakıflara ait veya tabi olan veyahut bunlar tarafından kurulan veya işletilen müesseselerin ticari, sınai ve mesleki nitelikteki teslim ve hizmetleri de dahil edilmiştir (m.1/3-9). Kanunun 19. maddesi, diğer Kanunlardaki vergi muaflık ve istisna hükümlerinin bu vergi bakımından geçersiz olduğunu ve Katma Değer Vergisine ilişkin istisna ve muafiyetlerin ancak bu Kanuna hükümleri eklenmek ve bu Kanunda değişiklik yapılmak suretiyle düzenleneceğini öngörmektedir. Aynı Kanunun 17. maddesi içerisinde düzenlenen ve sosyal amaç taşıyan istisnalardan bir kısmı da derneklerin işlettiği bazı tesislerin teslim ve hizmetlerine ilişkindir. Gerçekten 17/2. maddede diğer bazı kurum ve kuruluşların yanısıra kamu menfaatine yararlı derneklerin öğrenci veya yetiştirme yurtları, yaşlı ve sakat bakım ve huzurevleri, parasız fukara aşevleri işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kuruluş amaçlarına uygun teslim ve hizmetleri de sosyal amaçlı istisnalar arasında sayılmıştır. Buna göre, Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin işlettiği öğrenci yurtları, huzurevleri, aşevlerinin kuruluş amacına uygun teslim ve hizmetlerinden katma değer vergisi alınmayacaktır. Ancak Dernek tarafından işletilen atelyeler derneğe bağlı bir iktisadi işletme oluşturduğundan bunlara ait teslim ve hizmetlere katma değer vergisi uygulanacaktır. Öte yandan, istisna kapsamında olsun veya olmasın, Derneğin piyasadan yapmış olduğu mal ve hizmet alımlarına genel esaslara göre katma değer vergisi uygulanması gerekmektedir. İstisna kapsamındaki alımları nedeniyle yüklenilen Katma Değer Vergilerinin indirim veya iadesi mümkün olmayıp vergiye tabi alımları için ödenen vergilerin ise indirilebilir vergi olarak dikkate alınması mümkün bulunmaktadır ⁽⁹¹⁾.

yazısı ile *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1990-1991...*, s.6.

⁽⁹⁰⁾ Katma Değer Vergisinin derneklere ilişkin hükümleri için bkz.: ERGİNAY, s.152, 160.

⁽⁹¹⁾ 10/6/1996 tarihli yazımız üzerine, T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünce tarafımıza gönderilen 16.8.96 Tarih ve B.07.0.GEL.0.511. 5104-17 sayılı yazısı.

4.1.5. Diğer Gelirler

Dernekler Kanununun 60. maddesinde derneklerin gelir kaynakları içerisinde derneklerin mal varlığından elde edilen gelirler de sayılmıştır. Türkiye Yardımsevenler Derneğinin Tüzüğünde de buna paralel bir hükümle (m.72/e) diğer gelirler kapsamında faiz, kira, şartlı bağışlar ve benzeri gelirler sıralanmaktadır. Bu bakımdan, Derneğin sahip olduğu taşınır ve taşınmaz mallardan sağladığı gelirler ile bağış, aidat, sosyal faaliyet ve tesis gelirleri dışında kalan gelirlerini diğer gelirler olarak ele almak mümkündür. Şartlı bağışlara ise bağışlar başlığı altında değinildiğinden burada ayrıca yer verilmeyecektir.

Derneklerin taşınmaz mal edinebilmeleri 2908 sayılı Kanunla sınırlandırılmıştır. Nitekim, Kanunun 64. maddesinde derneklerin ikametgahları ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mala sahip olmaları yasaklanmış, dernek ihtiyacından fazla olduğu tespit edilen taşınmaz malların İçişleri Bakanlığı'nca belli edilen süre içinde dernek tarafından paraya çevrilmesi gerektiği öngörülmüştür. Ancak, Bakanlar Kurulu'nun kamu yararına çalışan derneklerden gerekli gördüklerine ihtiyaçtan fazla taşınmaz mala sahip olma yetkisi verebileceği de maddenin devamında belirtilmektedir. Maddede ayrıca derneklerin edindiği taşınmaz malların bildirimine ilişkin hüküm de bulunmaktadır. Söz konusu hükme göre, derneklerce satın alınan veya bağış ve vasiyet yoluyla derneklere intikal eden taşınmaz malların dernek adına tapuya tescilinden itibaren üç ay içinde İçişleri Bakanlığı'na bildirilmesi gerekmektedir.

Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü'nün 74. maddesinde ise, Derneğin amacını sağlamak için her türlü taşınmaz malları mülk edinebilmesi olanaklı kılınırken, merkez ve şubelerin edindiği taşınmazların tamamının yalnız Genel Merkez adına tescil olunabileceği, bununla birlikte merkez ve şubelerin bulunduğu mahaldeki taşınmaz malların Genel Merkez Yönetim Kurulu kararıyla o merkez veya şubeye tahsis edilebileceği öngörülmüştür. Merkez ve şubelerin feshinde böyle bir tahsisin ortadan kalkacağı da maddede ayrıca belirtilmektedir.

Dernek sahip olduğu bu taşınmazlardan belirli bir süre için kullanmadıklarını kiraya vererek gelir sağlamaktadır. Dernek tarafından taşınmazın satın alınması, bağış yolu ile kabulü, tranpası, kiralanması, ipotek tesisi, fekki konularında olduğu gibi kiraya verilmesinde de Genel Merkez Genel Kurulunda alınan bir kararla Genel Merkez Yönetim Kurulu yetkili kılınabilmektedir (TYSD.Tüzüğü, m.24/i).

Derneğe ait taşınmazların kiralanması karşılığında Derneğe yapılacak kira ödemelerinden gelir vergisi tevkifatı yapıp yapılmayacağı konusuna bakıldığında ⁽⁹²⁾:

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94. maddesinin 5/b bendinde, vakıflara ve derneklere ait taşınmazların kiralanması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hükme bağlanmıştır. Bu tevkifatın oranı ise 93/5148 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile %20 olarak saptanmıştır.

Diğer taraftan, 27/3/1994 tarih ve 21887 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 47 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nin "Vergi Tevkifatı" başlıklı 6. bölümünün 2. maddesinde; Kurumlar Vergisi Kanununun 7. maddesinin 15 numaralı bendindeki şartları gerçekleştirerek, kurumlar vergisinden muaf tutulan bir vakfin kira gelirlerinden tevkifat yapılması olanağı bulunmadığı, maddenin sonunda da Kurumlar Vergisi Kanunu veya özel kanunlarla vergiden muaf tutulan dernek veya vakıfların kira gelirlerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmayacağı açıklanmıştır. Türkiye Yardım Sevenler Derneği, 5/12/1990 tarih ve 20716 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 3685 sayılı Kanunla bütün vergi, harç ve resimlerden muaf tutulmuştur. Bu nedenle, Derneğe ait taşınmazların kiralanması karşılığında Derneğe yapılacak kira ödemelerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmayacaktır.

Derneklere ait taşınmazların kiraya verilmesi halinde diğer bir yükümlülük de Emlak Vergisi Kanunu ile gelmektedir ⁽⁹³⁾. Bununla

⁽⁹²⁾ T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün dipnot (91)'de belirtilen yazısı.

⁽⁹³⁾ Emlak Vergisinin kamuya yararlı derneklere ilişkin hükümleri için bkz.: ERGİNAY, s.232.238.

birlikte, 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun daimi muaflikları düzenleyen 4/e ve 14/c maddelerinde, kamu menfaatine yararlı derneklere ait bina ve arazinin kiraya verilmemek, Kurumlar Vergisine tabi işletmelere ait olmamak veya bunlara tahsis edilmiş bulunmamak koşuluyla daimiolarak bina ve arazi vergisinden muaf tutulacağı hükme bağlanmıştır. Bu hükümler gereğince kamu menfaatine yararlı derneklerden olan Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin sahibi bulunduğu bina ve arazilerin kiraya verilmemesi, kurumlar vergisine tabi işletmelere ait olmaması veya bunlara tahsis edilmiş bulunmaması halinde daimi olarak bina ve arazi vergisinden muaf tutulması gerekmektedir.

Merkez ve şubelerin çoğu kira gelirlerini diğer gelirler içinde gösterdiğinden, kira yoluyla sağladıkları gelirin ne kadar olduğunun anlaşılması zor olmaktadır. Ancak faaliyet raporları içinde kira gelirini ayrıca belirten Adana Merkezinin 1993 yılında 27.000.000. T.L. Zonguldak Merkezinin ise 183.240.000 TL., kira geliri bulunmaktadır (94).

Türkiye Yardım Sevenler Derneği taşınmaz malların yanısıra taşınır mallar da edinebilmektedir. Merkez ve müstakil şubelerin kapanması halinde, evrak ve nakdi varlığının yanında taşınır malların da Genel Merkeze intikal etmesi gerekmekte olup, bağlı şubelerin kapanması halinde bütün bunların bağlı bulunduğu merkeze intikali sözkonusudur (TSYD Tüzüğü m.74) (95).

Derneğin diğer bir gelirini de, cari harcamalarını karşılayan meblağın üstündeki gelirlerinin, bankalarda vadeli ya da vadesiz mevduat hesabına yatırılmasıyla elde edilen faiz geliri oluşturmaktadır.

(94) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.39.162.

(95) Tüzüğün 85. maddesinde de, merkez ve müstakil şubelerin faaliyetine kendi Genel Kurulunda, Genel Merkez Yönetim Kurulunda veya kanuni sebeplerle son verilmesinin gözönüne alınmaksızın, o merkez veya müstakil şubenin

Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü hükümleri ⁽⁹⁶⁾ gereğince bu görevi Genel Merkez Yürütme Kurulu ile Merkez ve şubelerin Yönetim Kurullarındaki vezneci üye yerine getirmektedir. 1993 yılı itibariyle Adana Merkezi 306.180.325 TL. faiz ve repo geliri elde ederken, Düzce müstakil şubesi 42.516.501 TL. faiz geliri elde etmiştir ⁽⁹⁷⁾. Genel Merkezin 1995 yılına ilişkin faiz geliri ise 1.607.320.475 TL.'sıdır ⁽⁹⁸⁾.

Bu gelirden gelir vergisi tevkifatı yapıp yapılmayacağı konusuna ⁽⁹⁹⁾ gelince; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94. maddesinin 8. bendinde, bankalar dışında kalan tam mükellef kurumlara ait mevduat hesaplarına yürütülen faizlerden %5 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacağı belirlenmiştir. Türkiye Yardım Sevenler Derneği, tüzel kişiliği itibariyle kurumlar vergisi mükellefi değildir. Bu nedenle, Derneğin bankadaki mevduat hesaplarına yürütülen faizlerden de gelir vergisi tevkifatı yapılmaması gerekmektedir.

Belirtilen gelirler dışında Genel Merkeze özgü diğer bir gelir de, Merkez ve şubelerin yıllık safi hasılatlarının %4'ü oranında kesip ⁽¹⁰⁰⁾, takip eden yılın ilk üç ayı içinde ödedikleri Genel Merkez Hissesidir. Bina yapmakta olan veya atelye açmakta bulunan merkez ve şubelerin başvurusu üzerine, bu hissenin geçici bir süre için azaltılması veya

bütün mallarının en kısa zamanda Genel Merkeze devredileceği belirtilmektedir.

(96) Bu hükümler Tüzüğün 43/c, 58 ve 69. maddelerinde yer almaktadır.

(97) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.39,69.

(98) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995...*

(99) T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün dipnot (91)'de belirtilen yazısı.

(100) Önceden %2 olan bu oran, 59. Olağan Genel Kurulda yapılan Tüzük değişikliğiyle %4'e çıkarılmıştır. *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu...*s.92.

kaldırılması Genel Merkez Yönetim Kurulu kararıyla mümkün olabilmektedir (TYSD, Tüzüğü m.75). 1993 yılı için 45.810.665 TL. olan Genel Merkez Hissesi, 1994-1995 yıllarında 106.056.620 TL' sine ulaşmıştır (101)

4.2. Derneğin Giderleri

Türkiye Yardım Sevenler Derneği çeşitli kaynaklardan sağladığı gelirin; asıl amacı olan sosyal yardım olarak dağıtmanın dışında sosyal faaliyetler ve işlettiği tesisler için gerekli bazı giderleri karşılamak ve büro hizmetlerinin yürütülmesine yönelik bir takım harcamalarda bulunmak şeklinde kullanılmaktadır.

4.2.1. Sosyal Yardımlar

Dernek, Tüzüğü'nün 5. maddesinde belirtilen konularda sosyal yardım çalışmalarında bulunmaktadır. Bu amaçla derneğin olanaklarını en iyi şekilde kullanmak, yardımı gerçekten hak edene verebilmek için yardım talepleri büyük bir titizlikle incelenip, gerekirse ev ziyaretleri de yapılmak yoluyla başvuranların sosyo ekonomik durumları ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yardımlar başvuruda bulunan kişinin durumuna göre bir defaya mahsus acil veya daimi yardım olarak yapılabilmektedir. Genel Merkeze yapılan başvuruların incelenmesi Gerçekleştirme Kolu ile Sosyal Yardım Kolunun işbirliği ile yapılmakta, sonuç Yürütme Kurulu tarafından değerlendirilerek başvurulara karşılık verilmektedir.

Dernek tarafından yapılan sosyal yardımlardan en önemlisi "emek karşılığı yardım"dır. Çünkü derneğin asıl amacı; yaşlılık, sakatlık, kimsesizlik veya diğer nedenlerle muhtaç duruma düşen bireylere yaşamları boyunca maddi yardımda bulunup onları bağımlı insanlar durumuna sokmak yerine, geçimlerini kazanmalarına yardımcı olarak kendi kendilerine yetebilir hale getirmektir. Nitekim

(101) Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları..., s.12; Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları..., s.10.

açılan dikiş, nakış atelyelerinde başka yerde çalışma olanağı bulunmayanlara iş öğreterek çalışma ve emeğinin karşılığında yaşamlarını kazanma olanağı sağlanmaktadır. Bu bakımdan atelyelerin işlevi; hem eğitmek, hem de emeği değerlendirmek olmaktadır.

1992-1993 yıllarında Genel Merkez tarafından 279.250.397 T.L. emek karşılığı yardımda bulunulmuştur (102). Zonguldak Merkezinin de aynı konuda yaptığı yardım 1993 yılında 26.520.500 TL.'si iken 1995 'te 9.810.000TL. olarak gerçekleşmiştir. Pendik Şubesinin 1994-1995 yılları içinde gerçekleşen emek karşılığı yardım tutarı 94.644.000 TL.'sidir (103).

✧ Bunların dışında birçok merkez ve şube yoksul vatandaşların dernek atelyeleri dışındaki çalışma alanlarında iş bulmalarına ya da ürünlerin pazarlamalarına yardımcı olarak dolaylı şekilde emek karşılığı yardımda bulunmaktadır.

✧ Sözgelimi 1994-1995 döneminde Sarıyer Şubesi maddi olanağı kısıtlı hanımlara elişi yaptırarak, düzenledikleri kermes ve toplantılarda bunların satışını sağlamıştır. Aydın Merkezi ise, daimi yardım yaptırdıkları bir şahsa tost arabası satın alarak ailesini geçindirebilmesine katkıda bulunmuştur (104).

✧ Derneğin sağladığı diğer bir sosyal yardım da, "maddi olanağı bulunmayan başarılı öğrencilere burs vermek, burs sağlamak, gerektiğinde burs alanları nakit veya hizmet yılı itibariyle borçlandırmak şeklindedir (TYSD. Tüzüğü, m.5/b). Genel Merkez, Merkez ve

(102) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.18.

(103) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.162; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...* s.68, 99.

(104) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...* s.38, 65.

(105) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu...* s.4.

şubelerin okuma olanağı kısıtlı öğrencilere verdiği karşılıksız burs sayısı 6.000'e ulaşmıştır (105). Bu kapsamda 1994-1995 öğretim yılında Genel Merkez tarafından 105 öğrenciye ayda 500.000 TL.'sı, 1995-1996 öğretim yılında ise 1.000.000 TL. ile 1.500.000 TL. arası burs sağlanmıştır. Ayrıca harç, kitap ve lisan kursu olarak da acil yardım yapılmıştır (106). Beyoğlu Şubesi de 1994 ve 1995 yılları için 350 öğrenciye burs vermiş ve toplam 1.318.209.000 TL.'sı öğrenci yardımında bulunmuştur (107).

Öğrencilere yapılan yardım sadece burs şeklinde olmamakta giysi bağışını da kapsamaktadır. Dernek her yıl Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen bir ilkokuldaki yoksul 50 öğrenciye elbise, ayakkabı, önlük yardımı yapmaktadır. Ayrıca tüm merkez ve şubelerin burs verme ya da giysi sağlamak suretiyle muhtaç öğrencilere yardım ettikleri görülmektedir (108). Nitekim, 1994-1995 yılları içerisinde Adana Merkezi 430.350.000 TL.'sı; Mersin Merkezi ise 294.900.000 TL.'sı öğrenci yardımı yapmışlardır. Aynı dönemde Adana Merkezi 190 öğrenciye spor ayakkabısı ve eşofman şeklinde giysi yardımında bulunurken, Kadıköy Şubesi 300 çizmeyi muhtaç ilkokul öğrencilerine, Kartal Şubesi de 57 milyon TL.'sı değerindeki ayakkabıyı 80 üniversite öğrencisine dağıtmıştır. Bunların yanısıra Afyon Merkezinin de 250 muhtaç ilkokul öğrencisinin önlük, ayakkabı, kalem, defter gibi okul giysi ve gereçlerinin sağlanması şeklinde yardımları bulunmaktadır.

Emek karşılığı yardım ve öğrenci yardımı dışında Dernek muhtaç annelere doğum öncesi ve sonrası yardım etmek ve çalışamayacak derecede düşkün veya yaşlı yoksullara yardımda bulunmak şeklinde de çalışmalar yapmaktadır (TYSD. Tüzüğü, m.5/c ve d). Bu yardımlar nakdi ya da aynı nitelikte olabilmektedir.

Nakdi yardım olarak özellikle Ramazan bayramlarında fitre,

(106) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.20.

(107) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.62.

(108) Derneğin bazı Merkez ve şubelerinin muhtaç öğrencilere yönelik yardımları konusunda bkz.: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.29, 32, 64, 66, 86.

oruç fidyesi, zekat bağışı şeklinde toplanan paralar dağıtılmaktadır. Örneğin, 1994 yılı Ramazan Bayramında Genel Merkeze 28.694.606 TL fitre, 8.300.000 TL oruç fidyesi, 73.429.976 TL zekat ile 19.950.000 TL'lik bağış yapılmış ve paralar ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır (109).

★ Aynı yardımlar ise muhtaç halka dağıtılan giyecek, yiyecek, yakacak ve ilaç yardımı ile tıbbi araç ve gereç yardımlarını kapsamaktadır. Nitekim, Genel Merkez tarafından her ayın 2. Salısı 80 aileye dağıtılan gıda maddeleri ve adak kurban eti ile Burdur Merkezinin 1994 ve 1995 yıllarında 768 aileye odun, 165 aileye kömür olarak dağıttığı yakacak aynı yardımlara örnek olarak verilebilir (110). Ayrıca Genel Merkez tarafından Ramazan Bayramı için hazırlanan gıda paketleri muhtaç halka, personeline ve burslu öğrencilerine verilirken, diğer merkez ve şubeler de bu bayramda kayıtlı yoksul vatandaşların yanısıra, acil yardım talebinde bulunanlara erzak dağıtmaktadırlar. Sözgelimi Afyon Merkezi 600, Burdur Merkezi de 603 fakire Ramazan ayı içerisinde gıda paketi dağıtmıştır (111).

★ Derneğin bir çok vatandaşa diş protezi, gözlük ve ilaç yardımında bulunmanın yanısıra yoksul ve sakat olanlara kol veya bacak protezi, yürüyemeyecek durumdakilere de özel sakat otomobili satın alıp vermek şeklinde aynı yardımları da bulunmaktadır. Nitekim, Aksaray Merkezi 1994-1995 döneminde bir bacağı olmayan gence 50.000.000 TL.'sı vererek protez bacak, kolsuz bir bayana da protez kol taktırmıştır. Aynı dönemde Üsküdar Şubesi de böbrek nakli ameliyatı için bir hastaya 281.500.000 TL. yardım yapmıştır (112).

★ Bu arada bazı merkez ve şubelerin sünnet ve evlenme yardımı yaptıkları görülmektedir. Örneğin, Beyoğlu Şubesi aralıksız olarak

(109) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.26.

(110) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.26; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...* s.46.

(111) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...* s.32. 46.

(112) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...* s.34. 68.

sürdüğü sünnet yardımı kapsamında, 1994-1995 döneminde 220 çocuğu giydirerek sünnet düğünlerini yaptırmıştır. Aynı dönemde Sinop Merkezi 90, Merzifon Müstakil Şubesi 50, Beykoz Şubesi de 35 çocuğu kıyafetlerini alarak sünnet ettirmişlerdir (113).

Bütün bu yardımların dışında, Türkiye Yardım Sevenler Derneği bazı özel durum içinde bulunan sosyal gruplara da bağış ve yardımda bulunmaktadır. 1996 yılında Dinar'da meydana gelen deprem dolayısıyla ilçeye 850 parça giysi yardımı ile Genel Merkez, Merkez ve şubelerden toplanan 232.000.000 TL. parasal yardım yapmıştır. Aynı yıl İzmir'deki sel felaketi üzerine de, Genel Merkez bu İl'e 50.000.000 TL., ile 300 adet giyecek eşyası göndermiştir. Ayrıca Mehmetçikle Elele Kampanyasına Dernek, Genel Merkez, merkez ve şubeleri ile katılarak, 233.330.000 TL.'si bağışta bulunmuştur (114).

② 4.2.2. Sosyal Faaliyet Giderleri

★ Türkiye Yardım Sevenler Derneği, Dernekler Kanunu ve Tüzük hükümleri çerçevesinde yapabileceği faaliyetler olan sergi, kermes, gösteri, balo, seminer, piyango, gezi düzenlemek, yayın yapmak yoluyla gelir elde ederken bu çalışmalarının gerektirdiği bir takım harcamalarda bulunmaktadır. Gezi düzenlendiğinde tutulan araba, yapılan ikramlar ile konaklama için gerekli masraflar, piyangolarda çekilişe koyulacak eşyaların satın alınması, eğlencelerde orkestra ve tutulan yer için ödenen paralar bu harcamalardandır. Dernek üyeleri bütün bu organizasyonlarda görev almakla beraber kendilerine düşen görevleri parasız yapmakta (TYSD.T. m.78) ve Derneğin gezi, eğlence gibi her türlü sosyal etkinliklerine ücretini ödeyerek katılmaktadırlar.

Derneğin sosyal faaliyetlerinin yürütümü sırasında bazı merkez ve şube yöneticilerinin buldukları yerlerdeki dernekler masası

(113) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.35, 61, 62, 93.

(114) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları...*, s.6-7.

ile anlaşmazlığa düştükleri görülmektedir (115). Bu anlaşmazlık, Dernekler Masasındaki görevlilerin 2860 sayılı Kanunun 5. maddesinde yardım toplama şekilleri belirtilirken, eşya piyangosu düzenlemek, kültürel gösteri ve sergiler ile spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenlemenin de sıralandığı gerekçesiyle derneğin sosyal faaliyetlerinin bu Kanun kapsamına girdiğini ileri sürmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu Kanuna göre sosyal faaliyeti gerçekleştirmek ise hem güç olmakta hem de uzun bir prosedürün izlenmesini gerektirmektedir (116). Sözgelimi, Kanunun 24. maddesinde, eşya piyangosu düzenleyerek, kültürel gösteriler tertipleyerek, sergiler açarak, spor gösterileri, gezi ve eğlenceler düzenleyerek yardım toplamada giderlerin brüt gelirin %40'ını geçemeyeceği belirtilmektedir. Giderlerin belirtilen oranı aşması halinde aradaki fark, haklı nedenler olmadıkça sorumlu kurul üyelerine ödettirilecektir. Kanunun 16. maddesinde ise yardım toplama faaliyetleri ile sağlanan net gelirin gerçekleştirilmek istenen amaç doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığının izin veren makamın gözetim ve denetimine tabi olduğu öngörülmektedir. Oysa, 2860 sayılı Kanunun 2. maddesinde Kanunun kapsamı belirlenirken derneklerin kendi statülerine göre üyeleri ve diğer kişiler tarafından yapılacak bağış ve yardımların yanı sıra, özkaynaklarından sağlayacakları gelirler de kapsam dışı tutulmuştur. Üstelik, Dernekler Kanununda da derneğin gelir kaynakları sıralanırken sosyal faaliyet gelirleri ayrı (m.60/ I), Yardım Toplama hakkındaki mevzuat hükümlerine göre toplanacak bağış ve yardımlar (m.60/5) ayrı bentler içinde belirtilmişlerdir. Gerçekten Yardım Toplama Kanunu belirli bir olay için, belirli bir süre içerisinde, belirli kişi veya kuruluşların bir faaliyet yapmak suretiyle para toplaması olayı olup (117) derneklerin, Dernekler Kanunu ve Tüzükleri doğrultusunda yaptıkları alışlagelmiş faaliyetlerden ayrıcalık taşımaktadır. Bu bakımdan derneklerin sosyal faaliyet geliri bir özkaynak geliri şeklinde düşünülmeli, dolayısıyla Dernekler Kanunu kapsamına girdiği Dernekler Masasınca kabul edilmelidir. Böylece bunlara yapılacak giderin, brüt gelirin %40'ını aşmaması, aşarsa aradaki

(115) *Türkiye Yardımsevenler Derneği 58. Olağan Genel Kurulu*, s.63,64; *Gönüllü Kuruluşlar Konferansı*, s.97.

(116) Söz konusu prosedür için bkz.: Bu çalışma, İkinci Bölüm, 4.1.2.

(117) Kamil ÖZDEN, TYSD. İkinci Başkanı, *Gönüllü Kuruluşlar...*, s.97.

farkın sorumlu kurul üyelerine ödettirilmesi gibi yanlış bir uygulama da ortadan kaldırılmış olacaktır (118).

1993 yılında İstanbul Merkezinin 541.151.500 TL.'lık sosyal faaliyet geliri elde etmek için 238.274.909 TL., İzmir Merkezinin 102.576.000 TL.'lık gelir için 46.650.000 TL., Kartal Şubesinin ise 301.380.000 TL.'lık gelir için 204.800.810 TL.'lık gider yapması gerekmiştir. Mersin Merkezinin aynı yıldaki sosyal faaliyet gideri 170.000.000 TL. iken, Malatya Merkezinin 71.593.843 TL.'dir (119).

4.2.3. Tesis Giderleri

Derneğin, 2908 sayılı Kanunun dernekler tarafından yapılmasını yasaklamadığı eğitim-öğretim, sosyal yardım faaliyetleri ve sportif faaliyetlere yönelik yurt, kreş ve gündüz bakımevi, anaokulu, huzurevi, atelye ve aşev gibi tesisleri işletirken bir takım giderlerde bulunması kaçınılmazdır.

Bu giderlerin bir kısmı tesisin faaliyet gösterdiği binaya ilişkindir. Binanın kirası, elektrik, su, ısınma giderleri bu türlü giderlerdir. Diğer bir kısmı ise tesislerde çalışan personele ilişkindir. Personele ödenen ücretler ile ikramiye, çocuk, konut, giyim, yakacak, tahsil, evlenme, doğum yardımlarından oluşan sosyal yardımlar ve sosyal sigortalar primi işveren hissesi bu kapsama girmektedir. Bunların dışında tesislerin özellikle idari birimlerinde kullanılan kırtasiye, telefon, mektup gibi iletişim giderleri ile demirbaş alımı ve onarımına ilişkin giderler de bulunmaktadır.

1992 yılını 16.196.226 TL. zararlar kapatan Genel Merkez bünyesindeki 300 kişilik Kız Öğrenci Yurdunun bu zararında 171.845.420 TL.'sına ulaşan ücretler, 252.000.000 TL. olan kira gideri

(118) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 57. Genel Kurul Tutanağı*, s.215.

(119) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...* s.93, 105, 115, 136, 141.

ile 82.017.396 TL. olan ısınma giderlerinin önemli rolü vardır (120). Ayrıca Genel Merkez tarafından işletilen Dikiş Atelyesinin 1995 yılındaki bina ve personel ile diğer giderlerinin toplamı 440.879.159 TL. olup, 169.264.367 TL.'lık atelye gelirinin altındadır. Genel Merkez bünyesindeki Sur Gündüz Bakımevinin 89.947.601 TL.'lık zararı da Yuvadan sağlanan 931.224.453 TL ile 1.021.172.054 TL.'sına ulaşan ücret, kira ve diğer giderlerin karşılanamamasından kaynaklanmaktadır (121).

Görüldüğü gibi derneğin işlettiği tesislerin zararında binaların kira ile sağlanmasının ve personele ödenen ücret ve sosyal yardımların fazla tutara ulaşmasının rolü büyüktür. Ancak özellikle tesislerin, ekonomik durumu iyi olan hayırsever kişilerin bağışladığı taşınmazlar üzerine kurulması halinde büyük tutara ulaşan kira giderlerinden kurtulunacaktır. Örneğin; İzmir'de açılan ve sonradan vakfa dönüştürülen huzurevinin binası için gerekli arsa hayırsever bir vatandaş tarafından bağışlanmıştır.

Ayrıca dernek tesislerden kar elde etmeyi temel amaç olarak benimsemediği ve özellikle atelyeleri emek karşılığı yardımda bulunmak için açtığından personele ödenen ücretler kısıntı yapılmaması gereken giderler olarak görülmemektedir. Hatta Derneğin merkez ve taşra atelyelerinde çalışanlar 1475 sayılı İş Kanunu kapsamı dışında tutulmasına karşılık TEKSİF Sendikası ile Dernek arasında akdedilen toplu iş sözleşmeleri ile buralarda çalışanların ekonomik ve sosyal durumları düzenlenmeye çalışılmaktadır. Atelyelerde çalışanlar sadece İş Kanunu kapsamı dışında olup 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun koruyucu hükümlerinden yararlanmaktadır.

(120) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları...*, s.174.

(121) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları...*

⑤ 4.2.4. Büro Giderleri

Genel Merkez, Merkez ve şubelerin birbirleriyle ve diğer kişi, kurum ve kuruluşlarla iletişimini sağlamak, sosyal yardım çalışmalarını ve gelir sağlama çabalarını kolaylaştırmak amacıyla derneğin her yönetim birimi için bir bürosu bulunmaktadır. Bu bürolara ilişkin kira, elektrik, su, ısınma ve iletişim giderleri ile kullanılan kırtasiye ve matbaa giderleri büro giderlerini oluşturmaktadır. Bazı merkez ve şubelerin idari binaları kendilerine ait olduğundan kira giderlerinden tasarruf edilmektedir. Örneğin; Genel Merkez ile Aydın ve Afyon Merkezlerinin kendilerine ait idari binaları vardır (122).

(122) *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1928-1978: Kadın*, Aylık Kadın Dergisi, s.11; *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 57. Genel Kurul Tutanağı...*, s.173.

SONUÇ

Bireyleri bir takım sosyal risklerin sonuçlarına karşı güvence altına alan sosyal güvenliğin sağlanılmasında çeşitli araçlardan yararlanır.

Bunlardan ilki; ilgilinin parasal katkısına dayanan ve sigorta ya da prim tekniğine göre çalışan sosyal sigortalardır. Diğer ise; toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle muhtaç duruma düşen bireylerini insan onuruna yaraşır en az yaşam düzeyine ulaştırmaya çalışan sosyal yardım ve hizmetlerdir.

Çoğu ülkenin sosyal güvenlik sistemi içinde sosyal sigortalar asli, sosyal yardım ve hizmetler tamamlayıcı niteliğe sahiptir. Nitekim, sosyal yardım ve hizmetler sosyal sigortalar kapsamına giremeyen bireylerin geçinme ve yaşama standartlarını garanti altına alan sosyal güvenlik aracıdır. Sosyal güvenlik devlete yüklenilmiş bir görev olduğundan sosyal yardım ve hizmetlerin de devlet tarafından yerine getirilmesi gerekir.

1982 tarihli Anayasamızın 60. maddesinde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu öngörüldükten sonra, 61. maddesinde sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gereken kişiler sıralanmıştır. Bu kişiler; harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gaziler, sakatlar, yaşlılar ve korunmaya muhtaç çocuklar olup, bunların topluma intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alıp, teşkilat ve tesisleri kurma görevi devlete verilmiştir. Bununla birlikte, muhtaç olan bu kitleye kaynak ayırabilmek ve yardım ve hizmet sunabilmek konusunda devletin olanakları yeterli gelememektedir. Diğer taraftan, Anayasanın 65. maddesine göre, devletin sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getireceği öngörülmüştür. Bu bakımdan devletin sosyal sigortalar ve kamu sosyal yardım ve hizmetleri kanalıyla sosyal risklerin sonuçlarına karşı koruyamadığı bireylerin sosyal güvenliklerinin sağlanmasında özel ve gönüllü kuruluşların katkılarının gerek vardır.

Literatürde gönüllü kuruluşlarca yoksullara sunulan yardım ve hizmetlerin yasal zorunlulukla yapılmadığı ve kamusal olmayan tedbir ve kurumlarca yerine getirildiği düşüncesiyle sosyal güvenlik kapsamına dahil edilmemesi gerektiği ileri sürülmektedir. Anayasada devlete yüklenilmiş bir görev olarak sosyal güvenliğin öncelikle kamusal kurum ve tedbirlerce karşılanması doğaldır. Ancak DİLİK'in de belirttiği gibi, aynı işlev dernek, vakıf gibi gönüllü kuruluşlar tarafından yerine getirildiğinde bu durumun da sosyal güvenlik içinde düşünülmesi doğru olacaktır (1). Ayrıca unutulmamalıdır ki, herhangi bir nedenden dolayı muhtaç duruma düşen bireylere güç vermek ve yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmak konusunda devletin olduğu kadar toplumun da sorumluluğu bulunmaktadır. Nitekim, merhametli ve ekonomik durumu iyi olan kişilerin taşınmaz mallarının mülkiyetini bir takım hayır işlerinin görülmesi için kurmuş oldukları kuruluşlara devretmeleri şeklindeki örgütler olan vakıflar İslam Ülkelerinde sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli yere sahip olmuşlardır. Bunların dışında belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için biraraya gelen bireylerin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleriyle oluşan derneklerin de muhtaç bireylere yönelik çalışmaları küçümsenemez boyuttadır.

Günümüzde bir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak birşeyler yapma isteğinde olan bireylerden oluşan dernek ve vakıf gibi kuruluşlara gönüllü kuruluşlar ya da non governmental organizations yani hükümet dışı kuruluşlar denilmektedir. Ayrıca kamu sektörü ve özel sektör yanında kamu yararına çalışan ve kar amacı gütmeyen bu kuruluşların üçüncü sektörü oluşturduğu fikri dahi geniş kabul görmektedir.

Ülkemizde bilimsel, mesleki, çevre ve diğer bazı konularda çalışmalarda bulunanların yanısıra yardım ve hayır işleriyle de uğraşan çok sayıda dernek ve vakıf bulunmaktadır. Bunların arasında uzun tarihi geçmişi ve yurt düzeyine yayılan merkez ve şubeleriyle Türkiye Yardımsevenler Derneği önemli bir konuma sahiptir. Gerçekten de 1928'de kurulan Dernek, Bakanlar Kurulu kararıyla 1940 yılında kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edilmiştir. Bugün 147 Merkez ve

(1) DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, s.10-11.

şubesiyle yurdun çeşitli yörelerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Asıl amacı emek karşılığı yardımda bulunmakta olan Dernek iş evleri açmak, iş bilmeyenlere iş öğretmek suretiyle muhtaç bireyleri kendi kendilerine yetebilir duruma getirerek, onların insan onuruna yaraşır yaşam düzeyine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Bunun yanısıra maddi olanağı bulunmayan başarılı öğrencilere burs vermek, muhtaç annelere doğum öncesi ve sonrası yardım etmek, çalışamayacak derecede düşkün veya yaşlı yoksullara yardımda bulunmak da Derneğin çalışmaları arasındadır. Ayrıca, Derneğin gündüz bakımevi, kreş, anaokulu, öğrenci yurdu ve huzurevi gibi tesisler açarak çocuk, genç ve yaşlıların korunmasına katkıda bulunması da sözkonusudur.

Bir sosyal yardım ve hizmet kuruluşu olarak Türkiye Yardımsevenler Derneğini konu olan bu çalışmamızda, Derneğin çeşitli sorunları bulunduğu belirlenmiştir. Bu sorunlardan bir kısmı genel olarak bütün derneklere ilişkin iken, diğerleri bazı kanunlarla ayrıcalıklı olduğu kabul edilen Türkiye Yardımsevenler Derneği ile ilgili düzenlemelerin bu özel durum gözönünde tutularak yapılmamasından kaynaklanmaktadır.

Gerçekten 2908 sayılı Dernekler Kanunu ile Dernekler Mevzuatı çerçevesindeki diğer kanunların bazı hükümleri ve bir takım uygulamalar derneklerin faaliyetini ve işleyişini güçleştirmekte ve eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir.

Sorunlardan ilki; Dernekler Kanununun 60. maddesinde derneklerin gelir kaynakları içerisinde bağış ve yardımlar ile yardım toplama hakkındaki mevzuat hükümlerine uygun olarak toplanan bağış ve yardımların ayrı bentlerde yer almasına karşın, bazı il ve ilçelerdeki Dernekler Masası görevlilerinin derneklerin tüm faaliyet ve gelirlerini 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu hükümleri içerisinde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Yardım Toplama Kanununun 2. maddesinde, derneklere kendi statülerine göre üyeleri ve diğer kişiler tarafından yapılacak bağış ve yardımlarla, özkaynaklarından sağladıkları gelirlerin bu Kanun kapsamı dışında bulunduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte İçişleri Bakanlığı Yardım

Toplama Kanununu bir usul kanunu olarak görmekte ve derneğe yapılacak her türlü bağış ve yardımların bu Kanunda belirlenen esaslara göre toplanılması gerektiği görüşünü taşımaktadır. Halbuki, dernek kasasına gerek bağış, gerekse yönlendirme suretiyle talep sonucu girsin, Dernek Tüzüğünde belirlenen genel amacın gerçekleşmesi için dernek yetkilisi tarafından alındı belgesi verilerek alınmış ise, 2908 sayılı Kanun ve dernek tüzüğü hükümlerine tabi olmalıdır. Buna karşın özel bir amaç için belirli bir zaman içinde ve özel alındı belgesi ile toplanılmış ise, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu hükümlerine uygun prosedürün izlenmesi daha doğru olacaktır.

Bağış ve yardımlarla ilgili diğer bir sorun da, Vergi Mevzuatımızda derneklere bağış ve yardım yapılmasını engelleyici nitelikteki hükümlerden kaynaklanmaktadır. Gerçekten, Kurumlar Vergisi Kanununun 14. maddesinde kurum kazancının saptanmasında mükelleflerin hasılatından indirebileceği giderler arasında; bir takvim yılı içinde kurum kazancının % 2'sini ve herhalde 20.000 TL.'sini aşmamak koşuluyla derneklere yapılan bağış ve yardımlar yer almaktadır. Buna karşın aynı bendin devamında Bakanlar Kurulu kararıyla vergi muafiyeti tanınan vakıflara 20.000 TL.'lik hadde bakılmaksızın, o yıla ait kurum kazancının %5'ine kadar bağış ve yardım yapılabileceği öngörülmüştür. Kurumlar, aynı amaç için uğraşmakla birlikte kamu yararına çalışan vakıflar kazançlarının %5'ine kadar yaptıkları bağış ve yardımları hasılatından indirebilecek iken derneklere yapılan bağış ve yardımlarda bu rakam sadece 20.000 TL.'sıdır. Kamu yararına çalışan derneklere yapılan bu haksızlığın giderilmesi, dernekler için önemli bir gelir kaynağı olan bağış ve yardımların artırılmasını ve dernekler tarafından yapılan sosyal yardım ve hizmet çalışmalarının daha etkin hale getirilmesini sağlayacaktır.

Bu bakımdan Kurumlar Vergisi Kanununun 14. maddesinde yapılacak bir değişiklikle mükelleflere, vergi muafiyeti tanınan vakıflara olduğu gibi, kamu yararına çalışan derneklere de kurum kazancının %5'ine kadar yaptıkları bağış ve yardımları hasılatlarından indirebilme olanağı sağlanmalıdır. Bu konuda çok daha teşvik edici bir hüküm 2828 sayılı Kanunda yer almaktadır. Gerçekten sözkonusu Kanun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna ve kuruluşlarına yapılacak her türlü bağış, yardım ve vasiyetleri vergi, resim ve

harçlardan muaf tutarak, gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri tarafından kurum ve kuruluşlarına makbuz karşılığı yapılacak nakdi bağışların yıllık beyanname ile bildirilecek gelirlerden ve kurum kazancından indirilebileceğini öngörmüştür (m.20-a,b). Bu nedenle, anılan kurum ve kuruluşlara yapılacak bağış ve yardımlar 20.000 TL.'lık ve %2 ile %5'lik sınırlara bakılmaksızın gelir ve kurumlar vergisi matrahlarından tamamıyla indirilebilecektir.

★ Ayrıca, Dernekler Kanununda yer alan bir hüküm, bazı meslek mensuplarının derneklerin yönetim ve denetim kurullarında görev almalarını engelleyerek bu kişiler aleyhine bir durum yaratılmasına neden olmaktadır. Nitekim, Dernekler Kanununun 16. maddesine göre medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip ve 18 yaşını bitirmiş bulunan herkesin derneklere üye olması mümkün olmakla birlikte yargı mensupları maddede gösterilen yerlerden verilen izin üzerine; 4. maddede belirtilen diğer kamu hizmeti görevlileri ise ilgili buldukları bakanlıkça tespit ve ilan edilen derneklere üye olabilecektir. Diğer kamu hizmeti görevlileri 4. maddede; mülki idare Amirliği hizmetlerine dahil kadrolarda çalışanlar, Türk Silahlı Kuvvetleri ile genel ve özel kolluk kuvvetleri mensupları, resmi ve özel ilkokul, ortaokul, lise veya dengi okullar öğretmen ve yöneticileri, Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve iller kuruluşunda çalışan öğretmenler ile diğer personeli ve özel kurumlarında dernek kuramayacakları belirtilen kamu hizmeti görevlileri olarak sıralanmıştır. Belirtilen bu kişilerin üye olabilecekleri derneklerin yönetim ve denetleme kurullarında görev alamayacakları ise Dernekler Kanununun 18. maddesinde hüküm altına alınmıştır. 23.7.1995'te kabul edilen 4121 sayılı Kanunla Anayasa'nın dernek kurma hürriyetini düzenleyen 33. maddesinde bazı değişiklikler yapılmış ise de, bu değişiklikler yeterli olmadığı gibi, sözkonusu değişikliklerin gerektirdiği yasal düzenlemeler de henüz tamamlanmış değildir. Bu nedenle, Dernekler Kanununun 4. maddesinde belirtilen kamu hizmeti görevlilerinin dernek yönetimine katılması mümkün bulunmamaktadır.

★ Silahlı Kuvvetler mensupları ile yargı mensuplarının yürüttükleri görev gereği dernek yönetiminde görev almalarının sakıncalı görülmesi normal karşılanabilir. Ancak görevi öğretmenlik olan kişiler bir toplumda değişik mesleklerden bireyleri yetiştiren,

toplumun sorunlarını iyi bilen ve çözüm üretebilen kişilerdir. Üstelik, yerine getirdikleri eğitim ve öğretim işlevinin dernek yönetimi açısından bir sakıncası olmadığı gibi yararı dahi sözkonusudur. Bu bakımdan, Dernekler Kanununun Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen, yönetici ve personel ile özel okul öğretmen ve yöneticilerinin dernek yönetimine katılımını engelleyen 18. madde hükmünün değiştirilmesinde yarar bulunmaktadır.

Genel olarak bütün derneklere ilişkin sorunlar dışında, Türkiye Yardımsevenler Derneğine özgü sorunlar da bulunmaktadır. Nitekim, Türkiye Yardımsevenler Derneğini ayrıcalıklı bir dernek olarak gören Yasa Koyucu benzer ayrıcalığa sahip derneklere tanıdığı bazı olanakları derneğe tanımamıştır.

Bu ayrıcalığı getiren hükümlerden ilki, 1475 sayılı İş Kanununda Yardımsevenler Derneğinin merkez ve taşra atelyelerinde çalışanların İş Kanunu kapsamı dışında tutulmasına ilişkindir (m.5).

Bunun dışında, 28.11.1990 tarih ve 3685 sayılı Kanun ile Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye Yardımsevenler Derneği ve resmi darülaceze kurumları ile Darüşşafaka Cemiyeti ve Yeşilay Derneğinin kendilerine terettüp eden vergi, harç ve resim mükellefiyetinin kurumlara ait olduğu hallerde bütün vergilerden, harçlardan, resimlerden, hisse ve fonlardan muaf oldukları öngörülmüştür. Sözkonusu Kanun Türkiye Yardımsevenler Derneği ile diğer dernek ve kurumlara sağlanan gelirlerden Hazine Hissesi veya İnhisar Resmi alınmayacağını da hükme bağlamıştır.

3685 sayılı Kanunda belirtilen diğer dernek ve kurumlar kendilerine kanunla sağlanan gelirlere sahip iken, Türkiye Yardımsevenler Derneği böyle bir gelire sahip değildir. Yardım Toplama Mevzuatı çerçevesinde kurban derisi ve bağırsak toplama ile fitre ve zekat zarfı dağıtma suretiyle sağlanan gelirden Türk Hava Kurumuna, Kızılaya ve Çocuk Esirgeme Kurumuna pay verilmektedir. Ayrıca Kızılay Derneğine oyun kağıdı, röntgen filmi, potasyum iyodür ve plastik enjektör, takvim, kan ve kan ürünleri satışı ile Afyon Karahisar Maden Suyu Sodasının geliri gibi yasal gelir olanakları

tanınmıştır. Bunun yanında, Dernekler Kanunu ile Kızılay Derneği ve Türk Hava Kurumunun mal ve paraları devlet malı sayılıp, bunlara karşı suç işleyenlerin devlet memuru gibi cezalandırılacağı da hükme bağlanmıştır (m. 71).

* Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin de, benzer nitelikte olduğu kabul edilen bu dernek ve kurumlar gibi yasal gelire kavuşturulması gereklidir. Bu amaçla Yardım Toplama Mevzuatı hükümleri kapsamında kurban derisi, fitre ve zekattan sağlanan gelirin %5'lik bir kısmının Derneğe verilmesi faaliyetlerinin yürütümünü kolaylaştıracaktır. Son yıllarda sosyal yardım ve hayır işleriyle uğraşan dernek ve vakıf sayısındaki artışın, merhametli halkın katkılarından oluşan fondan Türkiye Yardımsevenler Derneğine düşen payı azalttığı da gözönüne alındığında, konunun önemi anlaşılacaktır.

* Derneğin karşılaştığı diğer bir sorun da, katma değer vergisi bakımından olmaktadır. Nitekim 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 17/2. maddesi kapsamındaki sosyal amaçlı istisnalara girdiğinden, derneğin işlettiği öğrenci yurtları, huzurevleri ve aşevlerinin kuruluş amacına uygun teslim ve hizmetlerinden katma değer vergisi alınmamaktadır.

Ancak yine Dernek tarafından işletilmekle birlikte istisnalar kapsamına girmediğinden atelyelere ait teslim ve hizmetlere katma değer vergisi uygulanmaktadır. Oysa, atelyeler kar amacıyla değil, başka bir gelir olanağına sahip bulunmayanlara iş sağlamak amacıyla kurulmuş olduğundan, bunlara ait teslim ve hizmetlerin de katma değer vergisinden muaf tutulması uygun olacaktır.

Uygulamada derneğin aynı yardım kabul etmesi ile ilgili de sorun ortaya çıkmaktadır. Nitekim, Dernek yöneticileri, Derneğe yapılan aynı yardımların değerlerinin saptanmasının güç olduğu gerekçesiyle bunları ayniyat alındısı düzenleyerek almaktadır. Maliye Bakanlığı ise, ayniyatların ayniyat alındısına gerek olmaksızın parasal değer konularak normal alındı belgesiyle kabul edilebileceği konusunda ısrarlı davranmaktadır.

— Ayrıca Türkiye Yardım Sevenler Derneği gibi sosyal yardım ve hizmet sunan gönüllü kuruluşların birbirleriyle ve aynı yönde çalışan kamu kurumlarıyla işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesinde 1993 yılında bazı gönüllü kuruluşların biraraya gelmesiyle kurulan ve Türkiye Yardım Sevenler Derneğinin de bir üyesi olduğu Türkiye Üçüncü Sektör Vakfının önemli görevler üstlendiği bir gerçektir. Ancak bu işbirliği ulusal düzeyde olup, yerel düzeyde de aynı işbirliğinin sağlanması zorunludur. Bu amaçla illerde vali, ilçelerde kaymakamların başkanlığı altında koordineli bir çalışma yapmak zorunlu hale gelmiştir. Özellikle gezi, eğlence, konser gibi gelir getiren faaliyetlerin tasarlanması ile yardım ve hizmet sunulacak kişilerin belirlenmesi konularında işbirliği gereklidir. Çünkü sayıları gittikçe artan gönüllü kuruluşlar sık sık aynı tür gezi, eğlence düzenleyerek halkı bezdirmekte, diğer taraftan aynı muhtaç kişilere yardımda bulunarak, bunları, yaşamını değişik kuruluşlardan yardım görerek sürdüren bağımlı insanlar haline getirmektedirler. Bu bakımdan, her faaliyet dönemi başında illerde vali yardımcılarında birinin, ilçelerde kaymakamın başkanlığı altında, İl Sosyal Hizmetler Müdürü ile gönüllü kuruluş yöneticilerinin biraraya gelmesi gerekmektedir. Bu toplantılarda her bir kuruluşun o döneme ilişkin faaliyetlerini belirtmesi, benzer faaliyetleri yapmak isteyen kuruluşlar arasında işbirliğine gidilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca, yardım ve hizmete muhtaç bireylerin İl Sosyal Hizmet Müdürlüğü ve gönüllü kuruluş temsilcilerinin yer aldığı bir komisyon aracılığı ile saptanıp, yardım ve hizmetlerin bu kuruluşlar arasında işbirliği yapılarak yürütülmesi yerinde olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- BALOĞLU, Zekai : *Türkiye Üçüncü Sektör Raporu, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, TÜSEV Ya. No.1, İstanbul, 1994.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi : *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, 1970.
- BOTHWELL, O. Robert : "Responsive Philantropy", *CQ Researcher*, 11/12/93, C.III, S.42.
- ÇENBERCİ, Mustafa : *İş Kanunu Şerhi*, B.6, Olgaç Matbaası, Ankara, 1986.
- DİLİK, Sait : *Sosyal Güvenlik*, Ankara, 1991.
- DİLİK, Sait : "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler", *AÜSBF. DER.*, C.XXXV, S.1-4 (Ocak-Aralık 1980).
- DİLİK, Sait : "Sosyal Yardımlar-İki Anlamlı Bir Terim", *AÜSBF. DER.*, C.XXXV, No.1-4 (Ocak-Aralık 1980).
- ERGINAY, Akif : *Son Değişikleriyle Türk Vergi Kanunları*, Savaş Ya., Ankara, 1991.
- ERKUL, İhsan : *Sosyal Politika Dersleri*, C.I, İstanbul, 1983.

- ERKUL, İhsan : *Sosyal Politika Dersleri*, C.I, İstanbul, 1983.
- GÜVEN, Ercan : *Sosyal Politika (Ders Notları)*, E.İ.T.İ.A., 1976.
- ILGAZ, Hasene : *Okuduklarım, Gördüklerim, Yazdıklarım*, İstanbul, 1991.
- OLASKY, Marvin : "Can Individuals do More to Help the Poor Than Government or Large Charitable Organizations?", *CQ Researcher*, November 12, 1993.
- PAMİR, Emel-
VARLIK, Muhterem : *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlık Çalışmaları, Sosyal Güvenlik Sektör Raporu*, Ya. No. DPT:1846, SBP:352, Kasım 1982.
- TUNCAY, A.Can : *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 6. B., İstanbul, 1994.
- YAZGAN, Turan : *Sosyal Sigorta*, İ.Üni. Ya. No.2360, İkt. Fak. Ya. No.402, İstanbul, 1977.
- YAZGAN, Turan : *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi*, İktisadi Araştırmalar Vakfı 21, İstanbul.
-
- : *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Raporu, Sosyal Güvenlik ve Sağlık*

: "Eldercare Volunteer Corps Begins Rescruitment Drive", *AGING*, S.363-364, 1992.

: *Gönüllü Kuruluşlar Konferansı (28-29 Mart 1995)*, Türkiye Çevre Vakfı Ya.

: *Kızılay*, Beyda Ofset Tesisleri, 1995.

: *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 1994 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Değerlendirme Raporu*, Ocak, 1995, Ankara.

: *T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 1993 Yılı Çalışmaları Değerlendirme Raporu ve 1994 Yılı Hedefleri*, Kasım, 1993, Ankara.

: *Türkiye Gönüllü Kuruluşlar Rehberi*, Türkiye Çevre Vakfı Ya., 1995.

: *Türkiye Üçüncü Sektör Konferansı Kararları ve Türkiye Üçüncü Sektör Beyannamesi*, TÜSEV Ya.No.2.

: *Yardım Sevenler Derneği 1928-1955 Çalışmaları*.

: **1928-19678 Türkiye Yardım Sevenler Derneği.**

: **Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1928-1978 (50. Yıl),** Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1978.

: "Türkiye Yardım Sevenler Derneği Ellinci Yıl Dönümü", *Kadın*, Aylık Kadın Dergisi, S.1109, Y.32 (Şubat 1978).

: **Yardım Sevenler Derneği 1948 Yılı Çalışmaları,** Başbakanlık Devlet Matbaası.

: **Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1990-1991 Yılları Çalışma ve Hesap Raporu.**

: **Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1992-1993 Yılları Çalışma ve Hesap Raporu.**

: **Türkiye Yardım Sevenler Derneği 57. Genel Kurul Tutanağı,** Ankara, 1992.

: **Türkiye Yardım Sevenler Derneği 58. Olağan Genel Kurulu (14-15 Mayıs 1994),** Ankara, 1994.

: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 59. Olağan Genel Kurulu (17-18-19 Mayıs 1996)*, Ankara, 1996.

: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Merkezi-Bülten*, Kasım 1994.

: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Tüzüğü 1928-1992*.

: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği 1994-1995 Yılları Çalışma ve Hesap Raporu*.

: *Türkiye Yardım Sevenler Derneği Genel Merkezinin 1994-1995 Yılları Kat'i Mizan ve Bilançoları İle 1996-1997 Yılları Global Gelir-Gider Bütçeleri*.

: *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİK Raporu, Sosyal Güvenlik*, T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, Ya. No. DPT:2420, ÖİK:479, Ekim, 1995.